

YÛSUF İDRİS'İN HAYATI, ESERLERİ VE EDEBİ KİŞİLİĞİ¹

Arş. Gör. Dr.Şerafettin YILDIZ
Selçuk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi
Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü
Arap Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
serafettinyildiz42@hotmail.com

Özet

Mısırlı roman, hikâye ve tiyatro yazarı Yûsuf İdrîs (1927-1991), Mısır'a özgü millî bir edebiyat vücuda getirmeye çalışmış, bu amaçla konularını Mısır'ın toplumsal hayatının gerçeklerinden seçmiş, eserlerinin anlatımında edebî dil, diyaloglarda ise halk dili kullanmıştır. O, bu özellikleriyle geniş halk kitlelerine ulaşmayı başarmış, Mısır ve Arap dünyasında büyük ün kazanmıştır. Yûsuf İdrîs, Mısır toplumunu çok iyi gözlemlemiş, hikâye ve romanlarında toplumsal sorunları ele almıştır. "Yûsuf İdrîs'in Hikâye ve Romanlarında Sosyal Eleştiri" konulu bu doktora çalışmamızın Birinci bölümünde, Yûsuf İdrîs'in Hayatı, Eserleri ve Edebî Kişiliği incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yûsuf İdrîs, Mısırlı roman ve hikâye yazarı, sosyal eleştiri

THE BIOGRAPHY, ACHIEVEMENTS AND LITERARY CHARACTER OF YUSUF IDRIS

Abstract

Yusuf Idris, an Egyptian novel, story and drama author, while preferring his subjects from social life facts of Egypt, employed literary language in his narration and colloquial language in his dialogues whereby he sought to constitute a national literature specific to Egypt. In this way he managed to reach an extensive mass of public and gain a substantial fame in Arabic World. Yusuf Idris, observing Egypt society quite well, dwelled on social problems in his novels and stories. In the first chapter of our PhD study by the name of "Societal Criticism in the Stories and Novels of Yusuf Idris" have the biography, achievements and literary character of Yusuf Idris been dwelled on.

Key Words: Yusuf Idris, Egyptian novel and story author, societal criticism

¹ Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü tarafından kabul edilen "Yûsuf İdrîs'in Hikâye ve Romanlarında Sosyal Eleştiri" adlı doktora tezinin birinci bölümü

1. HAYATI

Yûsuf İdrîs, 19 Mayıs 1927 tarihinde, Mısır'ın eş-Şarkiyye ilinin Fâkûs ilçesine bağlı Beyrûm köyünde doğmuştur². Bir ziraat memuru olan babası Ebû İdrîs 'Alî İdrîs (öl.1956), iki evlilik yapmış; ilk evliliğinden iki kız çocuğu, ikinci evliliğinden ise en büyüğü Yûsuf İdrîs olmak üzere yedi çocuğu dünyaya gelmiştir³.

Yûsuf İdrîs'in ailesi, babalarının görevinden dolayı sık sık yer değiştirmek zorunda kalmıştır. Bu yüzden de anne ve babası, eğitiminin yarım kalmaması için, Yûsuf İdrîs'i, Beyrûm köyünde yaşayan yoksul anneanesi ve dedesinin yanına göndermişlerdir⁴. Çocukluk yıllarını yanında geçirdiği anneannesinden umduğu sevgi ve şefkati göremeyen Yûsuf İdrîs, arada bir köye gelen, otoriter ve sevgisini belli etmeyen bir mizaca sahip annesinden de beklediği sevgi ve ilgiyi bulamaz⁵.

Yazar, annesinin kendisine karşı bu ilgisizliğinden dolayı karşı cinsle iletişim kuramadığını, bir kadın olarak annesinin, kendisine karşı soğuk tutumu sebebiyle kadınlardan çekindiğini, bu nedenle de çocukluğunda neredeyse bir kadının yüzüne bakamayacak kadar çok utangaç birisi olduğunu belirtmektedir⁶. Oysa babası 'Alî İdrîs, annesinin aksine ona karşı hep hoşgörülü, sevgisini gösteren yufka yürekli birisidir. Bu özelliklerinden dolayı babasını çok seven ve ona hayranlık duyan Yûsuf İdrîs, annesinin babası üzerinde kurduğu otoriteden dolayı ona acır⁷. Yûsuf İdrîs'in daha çocukluk yıllarında, anne-baba sevgisi ve şefkatini yeterince tadamadan ailesinden ayrı kalması, aile ortamından uzak yetişmesi, ihtiyaç duyduğu sevgi ve şefkati görememesi, onun erken yaşta aile duygusunu yitirmesine neden olur⁸.

Çocukluğunun ilk yıllarını doğduğu yer olan Beyrûm köyünde geçiren Yûsuf İdrîs, öğreniminin ilk yıllarını da burada geçirdikten sonra, daha iyi bir

² Sasson Somekh, *Dunyâ Yûsuf İdrîs min hilâli Ekâsîsihi*, Dâru'n-Neşri'l-'Arabî, Tel Aviv 1976, s.4; Nâcî Necîb, *el-Hulm ve'l-Hayât fî Suhbeti Yûsuf İdrîs*, Dâru'l-Hilâl, Kahire 1985, s.10; Mustafâ 'Alî 'Umer, *el-Kissatu'l-Kastra fî'l-Edebi'l-Misriyyi'l-Hadîs*, Dâru'l-Me'ârif, Kahire 1986, s.249; Sabry Hafez, Catherine Cobham, *A Reader of Modern Arabic Short Story*, Sağı Books, 1988, s.117; Mahmûd Fevzî, *Yûsuf İdrîs 'alâ Fuvveheti Burkân*, ed-Dâru'l-Misriyyetu'l-Lubnâniyye, Kahire 1991, s.9; Hilary Kilpatrick, *A Short History of Modern Arabic Literature*, Clarendon Press, Oxford 1993, s.415; Jacob M. Landau, *Modern Arap Edebiyatı Tarihi (20. Yüzyıl)*, çev. Bedrettin Aytâç, Gündoğan Yay., Ankara 1994, s.52; Semer Rûhî el-Faysal, *Mu'cemu'r-Rivâ'iyîne'l-'Arab*, Cerrûs Pres, Trâblus 1995, s.208.

³ Çocuklarının isimleri, büyükten küçüğe doğru sırayla Yûsuf (doktor), 'Abdulhayy (vefat etmiştir), Hilmî (işadamı), Bedriye (öl.1991), Ahmed (mühendis), 'Abdulmun'im (mühendis) ve en küçük kızı Emâl (doktor)'dir (bk. Necvân 'Abdullatîf, "Karyetu'l-Beyrûm Testekbilu İbnehu Yûsuf İdrîs li Âhari Merra", *el-Musavver*, Dâru'l-Hilâl, S.3487, Kahire (9 Ağustos) 1991, s.20, 22).

⁴ Nâdiyye Ra'ûf Ferec, *Yûsuf İdrîs ve'l-Mesrahu'l-Misriyyu'l-Hadîs*, Dâru'l-Me'ârif, Kahire 1976, s.93; Mahmûd Fevzî, *Yûsuf İdrîs 'alâ Fuvveheti Burkân*, s.9.

⁵ Nâcî Necîb, *el-Hulm ve'l-Hayât fî Suhbeti Yûsuf İdrîs*, s.10, Mahmûd Fevzî, *age.*, s.80; Gâli Şukrî, *Yûsuf İdrîs Ferfûr Hârice's-Sûr*, Dâru'l-Mustekbel, İskenderiyye 1991, s.140.

⁶ Mahmûd Fevzî, *Yûsuf İdrîs 'alâ Fuvveheti Burkân*, s.9-10, 80.

⁷ Nâcî Necîb, *el-Hulm ve'l-Hayât fî Suhbeti Yûsuf İdrîs*, s.10-11; Gâli Şukrî, *Yûsuf İdrîs Ferfûr Hârice's-Sûr*, s.139.

⁸ Gâli Şukrî, *Yûsuf İdrîs Ferfûr Hârice's-Sûr*, s.139.

eğitim görmek amacıyla Fâkûs ilçesindeki ilkokula girmiştir⁹. Bu okul yılları, Yûsuf İdrîs'in sıkıntı ve çile dolu yıllarının başlangıcı olur. Ailesi yanında olmadığı için, sürekli kendisini yalnız hisseder ve onu, koruyacak bir büyüğü olmadığı için de daima çevresi tarafından itilip kakılır. Bu yüzden çekingen, ürkek ve utangaç bir kişiliğe bürünen Yûsuf İdrîs¹⁰, bunun sıkıntısını hayatı boyunca benliğinde hisseder. Dolayısıyla bu tür baskılar, onun davranışları üzerinde olumsuz etkiler bırakır¹¹.

İlkokul çağında, henüz on yaşındayken geceleri farelerin cirit attığı ve gaz lambasının ışığında ders çalıştığı tek göz odalı bir evde¹² yalnız başına kalarak, hayatın bütün zorluklarına tek başına göğüs geren Yûsuf İdrîs, kendinden sorumlu olduğu gibi, küçük erkek kardeşinin okumak için yanına gelmesiyle, onun da sorumluluğunu üstlenir. Daha oyun çağında olmasına rağmen, kendisini hem şehirde hem de köyünde yalnız hisseder. Onun bu duygusal ve içine kapanık yapısı, arkadaş edinmesini zorlaştırır ve yaşlılarıyla arkadaşlık kuramamasına neden olur¹³.

Bu duygusal sıkıntılarının üzerine bir de maddî sıkıntı da eklenince, hayatı iyice çekilmez bir hâl alır. O, bir yandan bu olumsuz koşullar altında çocukluğunu yaşayamamaktan yakınırken¹⁴ diğer yandan da maddî imkânsızlıklar nedeniyle canının çektiği hâlde, bir porsiyon ta'miyye¹⁵ yemeği bile alamadığı günler yaşadığını, hayıflanarak dile getirmiştir¹⁶.

Yûsuf İdrîs'in hayal dünyasının gelişmesinde yalnızlık, sevgisizlik ve fakirliğin çok büyük etkisi olur ve onu küçük yaşta olgunlaştırır. Basit istek ve arzularını gerçek hayatta elde edemeyen yazar, yaşadığı yoksulluğu zengin olma, özlem duyduğu ilgiyi çok ilginç bir şeyi keşfederek elde etme, hep özlemine duyduğu, fakat hiç bir zaman tadamadığı sevgiyi de bir kızın kendisine aşık olması hayalini kurmak suretiyle bu arzularını, hayal dünyasında gerçekleştirmeye çalışır¹⁷.

Bu arada Yûsuf İdrîs, eğitim-öğretim dışında yaz tatillerini köyde geçirir, köy hayatını bizzat yaşar, köylülerle bir arada bulunur. Onun köyde geçirdiği bu yarı yıl ve yaz tatilleri, daha sonra konusunu köyden alarak yazacağı hikâyeleri için

⁹ Gâli Şukrî, *age.*, s.143.

¹⁰ Nâdiyye Ra'ûf Ferec, *Yûsuf İdrîs ve'l-Mesrahu'l-Mısriyyu'l-Hadîs*, s.93; Mahmûd Fevzî, *Yûsuf İdrîs 'alâ Fuvveheti Burkân*, s.9-10, 80.

¹¹ Gâli Şukrî, *age.*, s.140-142.

¹² Ahmed 'Abbâs Sâ'ih, "el-İ'tirâfu'l-Ahîr.", *el-Musavver*, Dâru'l-Hilâl, S.3487, Kahire (9 Ağustos) 1991, s.33.

¹³ Gâli Şukrî, *Yûsuf İdrîs Ferfûr Hârîce's-Sûr*, s.141.

¹⁴ Nâcî Necîb, *el-Hulm ve'l-Hayât fî Suhbeti Yûsuf İdrîs*, s.10.

¹⁵ Mısır'da çokça yenilen içine soğan, sarımsak ve maydanoz katılmış bakla veya nohut ezmesinden yapılan ve yağda kızartılan bir çeşit köfte yemeğidir (bk. Serdar Mutçalı, *Arapça-Türkçe Sözlük*, Dağarcık Yay., İstanbul, tsz., s.521).

¹⁶ Nâcî Necîb, *age.*, s.10; Gâli Şukrî, *age.*, s.141.

¹⁷ Gâli Şukrî, *age.*, s.141.

gözlemler yapma fırsatını verir. Yazarın ilk kez kitap dünyasını tanıması ve kitap okuma zevkini tatması, yine böyle bir yaz tatilinde olur. On yaşlarındaiken köyünde geçirdiği bir yaz tatilinde dedesine ait küçük bir kütüphane keşfeden Yûsuf İdrîs, kütüphanedeki bütün kitapları yaklaşık üç yılda okur. Bu kitaplar arasında dört yüz cep romanı, yaklaşık iki yüz Johnson, Shery Bety, Sherlock Holmes ve Tarzan serileri bulunmaktadır. Bu eserler, XIX. yüzyılın sonunda Suriyeli mütercimlerin Arapçaya çevirdikleri macera ve polisiye hikâye türü uzun serilerdir. Ayrıca içerisinde *Elfu Leyle ve Leyle*¹⁸, *Hadîs 'Îsâ b. Hişâm*¹⁹, *Seyf b. Yezen*²⁰, *Ebû Zeyd el-Hilâlî*²¹ ve *Rucû'û's-Şeyh ilâ Sibâhu* adlı kitapların da bulunduğu bu küçük kütüphane, aynı zamanda Yûsuf İdrîs'in sahip olduğu ilk kütüphanedir²².

Yûsuf İdrîs, okuduğu bu kitaplar arasından en çok *Bin Bir Gece Masalları* ve macera türü polisiye hikâyelerden etkilenir²³. Onun hayal dünyasının gelişmesi ve ufkunun açılmasında bu tür kitapların çok büyük katkısı olur. Bu macera kitaplarının dünyasına dalıp giderek ve hayaller kurarak, yaşadığı sıkıntıları ve kederleri unutmaya, ayrıca içinde bulunduğu yalnızlıktan kurtulmaya çalışır. Çünkü hayaller, onun sığınabileceği ve kimsenin müdahale edemeyeceği tek güvenli yer olup, sadece bu hayallere dalarak huzur bulmakta ve avunmaktadır²⁴.

Yûsuf İdrîs'i etkileyen ve onun hikâyelerinde konu olarak işlemesine neden olan olaylardan biri de Fâkûs'taki ilkokulunda yaşanmıştır. Bir gün, okulun bahçe kapısından gösterileri izlediği için, okul müdürü tarafından herkesin önünde feci şekilde dövülmesi olayını hiçbir zaman aklından silememiştir. O sıralar 1939'da "Mavi Gömlekler" olarak tanınan Vefd Partisi gençleriyle, "Yeşil Gömlekler"

¹⁸ *Elfu Leyle ve Leyle* ("Bin Bir Gece Masalları") adıyla ünlene bu anonim kitap, Arapça çevirisiyle bilinen Hezâr Efsâne ("Bin Masal") adlı Hint kökenli İran masallarıdır (bk. Ignace Goldziher, *Klasik Arap Literatürü*, s.102-103; Clément Huart, *Arab ve İslâm Edebiyatı*, çev. Cemel Sezgin, Tisa Matbaacılık Sanayii, Ankara, tsz., s.374-377).

¹⁹ *Hadîs 'Îsâ b. Hişâm* adlı eserde anlatıcı 'Îsâ b. Hişâm, mezarından çıkan Mehmed 'Alî Paşa zamanında yaşamış bir Türk Paşa ile karşılaşır ve birlikte Paşa'nın ölümünden elli yıl sonraki Mısır'ın problemlerini ve hayatın cilvelerini tartışırlar. Bir başka deyişle biraz modernleşmiş, biraz da batılılaşmış, daha da önemlisi İngiliz işgaline uğramış bir Mısır hakkında konuşurlar. Böylece el-Muveylîhî, kendi zamanının sosyal hayatının çarpık yönlerini birbiri ardına dile getirir ve bunları canlı diyaloglarla tasvir ederek, geçmişle mukayese yoluna giderek, yanlışlıkları yer yer ince alaylarla ve mizahlarla eleştirerek ele alır (bk. Rahmi Er, *Modern Mısır Romanı (1914-1944)*, Star Ajans, Ankara 1997, s.51).

²⁰ *Seyf b. Zî Yezen* adlı öykü kitabı, *Seyf* adlı bir prensin olağanüstü maceralarını, romantik bir biçimde anlatmaktadır (bk. Ignace Goldziher, *age.*, s.101; Clément Huart, *age.*, s.381-382).

²¹ *Ebû Zeyd el-Hilâlî* adlı eser, Kuzey Afrika'nın Hilâloğulları tarafından alınmasını konu alan otuz sekiz hikâyeyi içermektedir (bk. Ignace Goldziher, *age.*, s.101; Clément Huart, *age.*, s.379-380).

²² Nâcî Necîb, *el-Hulm ve'l-Hayât fi Suhbeti Yûsuf İdrîs*, s.15; Gâli Şukrî, *Yûsuf İdrîs Ferfûr Hârice's-Sûr*, s.145-146.

²³ "Şehâdetu Yûsuf İdrîs fi'l-Kıssati'l-Kasîra", *Yûsuf İdrîs (1927-1991)*, hzl. İ'tidâl 'Usmân, el-Hey'etu'l-Mısıriyyetu'l-Âmme li'l-Kitâb, Kahire, tsz., s.17.

²⁴ Gâli Şukrî, *age.*, s.141.

olarak bilinen Mısru'l-Fetât ("Genç Mısır")²⁵ gençleri arasında kavgalar çıkmakta ve siyasî gösteriler yapılmaktadır.

Bu olaylar ve gösteriler nedeniyle, müdür, kimsenin okul bahçesinin demir kapısına yaklaşmaması emrini verir; fakat Yûsuf İdrîs, bu emri duymaz ve hayatında ilk kez bir gösteriyi izlemeye gider. Kırmızı fesli, gömlekleri mavi ve yeşil renkli olan iki grup görür. Gösteri, okula biraz uzaktır, bu nedenle okul bahçesinin demir kapısına tırmanıp seyretmeye başlar. Olaya iyice dalmışken birdenbire iki el arkadan onu tutar. Bu adam, okuldaki hizmetlilerin en güçlüsü Recep Amca'dır ve onu demir kapının üzerinden indirir. Çevresine bakındığında okulun hepsinin, kare şeklinde sırada durduklarını ve müdürün ise ortalarında olduğunu görür. Hizmetli, onu kaldırır ve müdür, bütün öğrencilerin önünde ona otuz altı değnek vurur²⁶:

"... Fakat bu korkunç dayaktan çok daha önemlisi ise, hayatımda ilk kez kavgaya eden göstericilerden duyduğum 'Mısır' kelimesidir. Mısır ismini, daha önce hiç duymamıştım. Köyden Fâkûs ilkokuluna naklolmuştum. Başkentimiz Zekâzîk'ti. Bu Mısır da neydi? İşin ilginç tarafı, Mısır ismi belleğimde ve hayatımda hep bu dayığı hatırlatıyordu. Tabii ki, daha sonra ben, Mısır ismini sık sık hararetle her savunuşumda, şu veya bu şekilde hep dayak yiyordum"²⁷.

Bu olumsuz yetişme şartları, Yûsuf İdrîs'i daha çok çalışmaya, daha başarılı olmaya sevk eder ve ilkokul diplomasını alanlar arasında dereceye girer²⁸. Çocukluk ve ilköğretim yıllarında çektiği maddî ve manevî sıkıntılar, lise hayatı boyunca da onun peşini bırakmaz. Lise yıllarını yine aile ortamından uzak bir şekilde tek başına Dimyât, Zekâzîk ve Mansûra şehirlerinde geçiren²⁹, hayatla mücadele etmekten bıkan Yûsuf İdrîs'in tek arzusu ise, insanca yaşayabileceği bir ortama sahip olmaktır³⁰.

Lise dönemi, özellikle de Dimyât Lisesinde geçirdiği yıllar, onun ileride hayatının şekillenmesinde önemli rol oynar. Dimyât Lisesi, gerek okul binasının yeni olması, gerek içinde her türlü teknik donanıma sahip bir laboratuara, sosyal ve kültürel etkinliklerin düzenlendiği tiyatro ve sinema salonuna sahip bir okul olması, gerekse de okul müdürünün eğitim alanında yurt dışında doktora yapmış bir akademisyen olması gibi özellikleriyle, sosyal ve kültürel imkânları, ayrıca

²⁵ Mısru'l-Fetât ("Genç Mısır"); Mısır'da 1937-1938 yıllarında Ahmed Huseyn başkanlığında kurulan aşırı milliyetçi siyasal bir partidir. Bu parti, fazla bir taraftara sahip olmamakla birlikte, özellikle öğrenci ve okul çocuklarından oluşan "Yeşil Gömlekler" lakaplı gürültü patırtı çıkarmaya düşkün genç kesim, üye azlığını telâfi ediyordu. Bu partinin gençlik kolları ise "Yeşil Gömlekler" adıyla tanınmıştır (bk. Rahmi Er, *Modern Mısır Romanı (1914-1944)*, s.34; İbrahim Sarıms, *Bir Düşünür Olarak Seyyid Kutub-I*, Fecr Yayınevi, Ankara 1992, s.17).

²⁶ Gâli Şukrî, *Yûsuf İdrîs Ferfûr Hârice's-Sûr*, s.142, 143.

²⁷ Gâli Şukrî, *age.*, s.143.

²⁸ Nâcî Necîb, *el-Hulm ve'l-Hayât fi Suhbeti Yûsuf İdrîs*, s.16.

²⁹ Nâcî Necîb, *age.*, s.16.

³⁰ *el-Mecelle*, S.169, Yenâyir 1971, s.101'den naklen Nâcî Necîb, *age.*, s.16.

eğitiminin kalitesiyle o dönemdeki Mısır'ın en iyi okullarından birisi olarak tanınmaktadır³¹.

Yûsuf İdrîs'in Dimyât Lisesinde okuduğu yıllar, onun edebiyat ve tiyatroya ilgi duyduğu, aynı zamanda, edebî kabiliyetinin ortaya çıktığı yıllardır. Okuldaki sosyal ve kültürel faaliyetlerden etkilenerek edebiyata merak duymaya başlar. Yine bu dönemde okuma alışkanlığı artarak devam eder ve dedesinin kütüphanesindeki cep romanlarının tamamını okur³². Ayrıca iki arkadaşıyla birlikte bir edebiyat kulübü kurarlar ve dönemin ünlü edebiyatçıların eserleri ve şiirlerini okurlar³³.

Lise döneminde okuduğu Ahmed Şevkî³⁴ ve 'Abbâs Mahmûd el-'Akkâd (1889-1964)³⁵ gibi ünlü şairlerin milliyetçi şiirlerinin etkisiyle Mısır'ı öven birkaç beyit şiir yazar; ancak bu şiir merakı, bunlarla sınırlı kalır³⁶. Yine bu dönemde okulun piyes grubuna katılmak ister; fakat iyi rol yapamadığı gerekçesiyle bu gruba alınmaz. Bunun üzerine o da kendi piyes grubunu kurar. Bu dönem, amatörce piyesler yazdığı ve tiyatroyla ilgili altyapısının oluştuğu bir dönemdir³⁷.

Yûsuf İdrîs, lise yıllarında edebî faaliyetlerle uğraşmasının yanı sıra fen bilimlerine de büyük ilgi duyar; özellikle kimya dersini çok sevdiği için, okuldaki kimya derneğinin araştırma-inceleme koluna üye olur³⁸. Lise döneminde birçok hobisini gerçekleştiren Yûsuf İdrîs, babasının ziraat memurluğu görevinden istifa etmesinden sonra ailesinin, ekonomik sıkıntı içine düşmesi üzerine Dimyât Lisesinden Zekâzik Lisesine geçiş yapmak zorunda kalmıştır³⁹.

Yûsuf İdrîs, Zekâzik'te edebî faaliyetlerle pek ilgilenme fırsatı bulamaz, hatta öğretim yılı sırasında ara sınavda cebir dersinden zayıf not alır. Yılsonu sınavında ise sınıfın en yüksek notunu alır. Beşinci sınıfta spor şubesine kaydedilir, fakat o,

³¹ Gâli Şukrî, *Yûsuf İdrîs Ferfûr Hârice's-Sûr*, s.147.

³² Gâli Şukrî, *age.*, s.145-146.

³³ Gâli Şukrî, *Yûsuf İdrîs Ferfûr Hârice's-Sûr*, s.146.

³⁴ Ahmed Şevkî, 1868'de Kahire'de doğdu. Hukuk ve edebiyat öğrenimini Fransa'da tamamlayıp 1891'de Kahire'ye döndü. *eş-Şevkiyyât* adlı ilk divanını 1898'de yayımlandı. "Arap Şairlerin Emiri" lakabına sahip olan Ahmed Şevkî, 4 Ekim 1932 yılında Kahire'de vefat etmiştir (bk. Hüseyin Yazıcı, "Modern Arap Edebiyatında Mehcer (Göç) ve Sürgün Edebiyatı", *Mehcer ve Sürgün Edebiyatı*, hzl. Feridun Andaç, Bağlam Yay., İstanbul 1996, s.226; A. Kazım Ürün, *Ahmed Şevki ve Türkiye İle İlgili Şiirleri*, Konya 1998).

³⁵ 'Abbâs Mahmûd el-'Akkâd, 1889'da Asvân'da doğdu. Bir süre devlet memurluğu yaptıktan sonra 1907'de gazeteciliğe atıldı. *ed-Dustûr* ve *el-Belâğ* gazetelerinde başyazarlık yaptı. 1919'da Vefd'den parlamentoya girdi. 1938'de Vefd yönetimiyle anlaşmazlığa düşünce el-Hey'etu's-Sa'diyye (Sa'dîlilar Cephesi) Partisine geçti. Bu partiden milletvekili seçildi ve 1952 devrimi sonrası siyasal hayatı sona erdi. *Medresetu'd-Divân* adlı şiir ekolünün kurucuları arasında olan el-'Akkâd, 1964'te Heliopolis'te vefat etti (bk. Rahmi Er, *Modern Mısır Romanı (1914-1944)*, s.190-191).

³⁶ Gâli Şukrî, *age.*, s.144.

³⁷ Gâli Şukrî, *age.*, s.146-147.

³⁸ Gâli Şukrî, *age.*, s.147.

³⁹ Gâli Şukrî, *age.*, s.147.

spor değil⁴⁰, fen bilimlerini sevmektedir⁴¹. Bu nedenle aşırı ısrarı üzerine fen şubesine kaydı yapılır. Fen koluna girmesiyle aynı zamanda Tıp Fakültesine girme fırsatını da yakalayan Yûsuf İdrîs⁴², okuldaki başarısı ve yeteneğinden dolayı hocalarının sevgisini kazanır⁴³. Lise öğrenimi sonunda kasabada lise diplomasını alanların arasında dereceye girer⁴⁴.

Yûsuf İdrîs'in Zekâzîk'teki okul yılları, bir anlamda edebiyattan uzak kaldığı, edebiyat ve tiyatroyla ilgilenme fırsatı bulamadığı yıllardır. Belki de bunda, okulunda sosyal ve kültürel faaliyetler yapma ortamı bulamayışı veya ailesinin düştüğü maddî sıkıntılar etkili olmuş olabilir. Bu nedenle yazar, Selâme Mûsâ (1888 -1958)⁴⁵ ve Muhammed Zekî 'Abdulkâdir gibi eş-Şarkıyye'den çıkan büyük edebiyatçı ve yazarlardan habersiz olduğunu ifade etmektedir⁴⁶.

Yûsuf İdrîs, 1945 yılında Kahire Üniversitesi Tıp Fakültesine girer⁴⁷. Onun Kahire'deki üniversite yılları, taşradan gelen bu gencin hayatında yeni bir dönemin başlangıcı olmuş ve hayatında köklü değişikliklere yol açmıştır⁴⁸. Yûsuf İdrîs, ilk yıl, geçilmesi zor olan hazırlık sınıfını başarıyla geçer. O dönemde birinci ve ikinci sınıfın sınavları, ikinci sınıfın sonunda yapılmaktadır. Bu nedenle Tıp Fakültesinin birinci sınıfını, sınavlar olmadığı için çok rahat geçirir, fakat sonra ilginç ve çok istisnâî bir olay olur ve üniversite yönetimi, anîden Tıp Fakültesinin birinci sınıfının sonuna sınav koyma kararı alır. Oysa bu, daha önce hiç yapılmamış bir uygulamadır. Okul idaresinin böyle bir karar almasının nedeni ise Tıp Fakültesi öğrencilerinin, bu sürpriz sınavlara hazırlanmak için çok çalışmaları gerektiğinden, Tıp Fakültesindeki öğrenci boykotları ve gösterilerinin, bu sınavlar nedeniyle durdurulabileceği düşüncesidir⁴⁹. O zamana kadar üniversitedeki fikir akımlarıyla hiçbir ilişkisi olmayan Yûsuf İdrîs, ilk kez bir eylemin liderliğini yapar⁵⁰.

⁴⁰ Yûsuf İdrîs, her türlü sosyal ve kültürel faaliyetlere katılmasına rağmen, ne sporla ilgilenmiş ne de sportif faaliyetlere katılmıştır (bk. Minâ el-Mellâh, "Zumelâ'u'd-Duf'a Yervûne Zikrayâtihim", *el-Musavver*, Dâru'l-Hilâl, S.3487, Kahire (9 Ağustos) 1991, s.50).

⁴¹ Mahmûd Fevzî, *Yûsuf İdrîs 'alâ Fuvveheti Burkân*, s.10.

⁴² Gâli Şukrî, *Yûsuf İdrîs Ferfûr Hârice's-Sûr*, s.147.

⁴³ Mahmûd Fevzî, *age.*, s.10.

⁴⁴ Nâcî Necîb, *el-Hulm ve'l-Hayât fî Suhbeti Yûsuf İdrîs*, s.16; Mahmûd Fevzî, *age.*, s.10.

⁴⁵ Selâme Mûsâ, 1888'de Zekâzîk'te doğdu. 1929'da kurduğu kendi dergisi *el-Mecelletu'l-Cedîde*'de batılılaşmadan yana, Mısır'ı Arap yarımadasıyla değil de Firavun uygarlığıyla ilişkilendirmekten yana görüşlerine yer verdi. Mısır'a özgü millî edebiyatı savunan ve Firavunculuk fikri güden Selâme Mûsâ, 1958 yılında öldü (bk. Jacob M. Landau, *Modern Arap Edebiyatı Tarihi (20. Yüzyıl)*, s.40-42; Bedrettin Aytâç, "Selâme Mûsâ ve Arap Dili Üzerine Görüşleri", *NŞAD*, S.2, Ankara (Yaz) 2000, s.120-127).

⁴⁶ Gâli Şukrî, *age.*, s.148.

⁴⁷ Sasson Somekh, *Dunyâ Yûsuf İdrîs min hilâli Ekâsîsihi*, s.4; Walter Falk, *el-Edebu'l-Mısriyyu'l-Hadîs*, Ar. çev. Mustafâ Mâhir, Kahire 1986, s.129; Mahmûd Fevzî, *Yûsuf İdrîs 'alâ Fuvveheti Burkân*, s.10.

⁴⁸ Gâli Şukrî, *Yûsuf İdrîs Ferfûr Hârice's-Sûr*, s.155.

⁴⁹ Gâli Şukrî, *age.*, s.155-156.

⁵⁰ Gâli Şukrî, *Yûsuf İdrîs Ferfûr Hârice's-Sûr*, s.156-157.

Yûsuf İdrîs, Dimyât Lisesinde okurken el-İhvânu'l-Muslimûn ("Müslüman Kardeşler")⁵¹ örgütünü kurucusu eş-Şeyh Hasan el-Bennâ' (1906-1949)⁵² ile tanışır, hatta bir süre bu örgüte katılır; fakat kendisinin milliyetçi olması nedeniyle onların fikirlerini benimsemeyi ve çok geçmeden onlardan uzaklaşır. Biraz Mısru'l-Fetât ("Genç Mısır")'a yakınlaşır, fakat onlara da uyum sağlayamaz. Komünistleri, ilk kez üniversitede duyar, Vefdlilere ise hiç sempati duymaz ve onlarla temasa geçmez⁵³.

Yûsuf İdrîs, birinci sınıftan ikinci sınıfa sınavsız geçtikten sonra bir sürprizle karşılaşır, çünkü ikinci sınıfta başarısız olmuştur. Fizyoloji dersini, daha iyi çalışabilmek için, senenin ikinci yarısında almaya karar verir. Fakat çalışmadığı anatomi dersinden geçer ve çalıştığı fizyoloji dersinden ise kalır. Bundan dolayı da ikinci sınıfı tekrar okumak zorunda kalmıştır⁵⁴.

1946 yılının başıyla birlikte İngiliz sömürgeciliği ve Kral Fârûk⁵⁵ karşıtı ulusal hareket, iyice büyüyüp gelişince öğrenci, işçi ve aydınların başını çektiği genel bir harekete dönüşür; bu harekete mevcut partilerin boyutunu aşan bir çok örgüt de katılır. Bu siyasî akımlar, Şubat 1946'da kurulan el-Lecnetu'l-Vataniyye li'l-'Ummâl ve't-Talebe ("Ulusal Öğrenci ve İşçi Komitesi")'de bir araya gelirler. O yıllarda bu komitenin önemli merkezlerinden biri de el-Kasru'l-'Aynî'deki Tıp Fakültesidir⁵⁶.

Yûsuf İdrîs, 1946 yılındaki Kral Fârûk ve İngiliz sömürgeciliği karşıtı Kûbrî 'Abbâs ("Abbas Köprüsü") öğrenci gösterilerine katılır⁵⁷ ve bu gösterilerde başı yararılır, bu nedenle de daha sonraları iki kez beyin ameliyatı geçirmek zorunda

⁵¹ Müslüman Kardeşler Teşkilatı, 1928'de Hasan el-Bennâ' tarafından İsmailiye'de kuruldu. İslâmî değerleri ve dünya görüşünü savunan bir hareket olup Mısır'daki İngiliz varlığına şiddetle karşı çıkmış, 1948'deki Arap-İsrail savaşında Arap Birliği bayrağı altında savaşmıştır. Bu teşkilat, 1948 Aralık ayında İngiltere ve İsrail'e karşı savaş ilân edince, dönemin Başbakanı Mahmûd Fehmî tarafından kapatılmıştır. 1950'nin Ocak ayında Başbakan Nahhâs Paşa, bu teşkilatla ilgili yasakları kaldırarak mal varlığını iade etmiştir (bk. R. Hrair Dökmeciyan, *Arap Dünyasında Köktencilik*, çev. Muhammed Karahanoğlu, İlke Yay., İstanbul 1992, s.91-92; Rahmi Er, *Modern Mısır Romanı (1914-1944)*, s.33-34; Hamid İnyet, *Arap Siyasî Düşüncesinin Seyri*, çev. Hicabi Kırlangıç, Yöneliş Yay., İstanbul 1997, s.271-272).

⁵² Şeyh Hasan el-Bennâ', 1906'da İskenderiye'nin Mahmûdiyye kasabasında doğdu. Kahire'deki Dâr'ul-'Ulûm Fakültesinden mezun oldu. Müslüman Kardeşler teşkilatının kurucusudur. el-Bennâ', dönemin Başbakanı Mahmûd Fehmî öldürülüşünün arkasında bu teşkilatın olduğu gerekçesiyle, 12 Şubat 1949'da hükümet ajanları tarafından öldürülmüştür (bk. R. Hrair Dökmeciyan, *age.*, s.94).

⁵³ Gâli Şukrî, *Yûsuf İdrîs Ferfûr Hârice's-Sûr*, s.157.

⁵⁴ Gâli Şukrî, *age.*, s.157.

⁵⁵ Kral Fârûk, son Mısır kralıdır. 29 Temmuz 1937'de tahta geçti ve 23 Temmuz 1952 darbesiyle de krallıktan uzaklaştırıldı (bk. Yûsuf Hasan Nevfel, *el-Kıssa ve'r-Rivâye beyne Cîl Tâhâ Huseyn ve Cîl Necîb Mahfûz*, Dâru'n-Nahzati'l-'Arabiyye, Kahire 1977, s.8; Nâcî Necîb, *el-Hulm ve'l-Hayât fi Suhbeti Yûsuf İdrîs*, s.19).

⁵⁶ Nâcî Necîb, *age.*, s.18; Celâl es-Seyyid, "en-Nizâlu'l-Vatanî fi E'mâli Yûsuf İdrîs", *Edeb ve Nakd*, S.34, Kahire (Aralık) 1987, s.102.

⁵⁷ Nâdiyye Ra'ûf Ferec, *Yûsuf İdrîs ve'l-Mesrahu'l-Misriyyu'l-Hadîs*, s.94; Mahmûd Fevzi, *Yûsuf İdrîs 'alâ Fuvveheti Burkân*, s.10.

kalır⁵⁸. Yûsuf İdrîs, Kûbrî 'Abbâs öğrenci gösterilerinden döndükten sonra bir hikâyeye yazar; ancak bu hikâyeye, bir millî mücâdele hikâyesi değil, basit bir aşk hikâyesidir. Bu, onun yazdığı ve aynı zamanda yayımlanmayan ilk hikâyesidir⁵⁹.

1947-1948 öğretim yılı, siyasî olaylar açısından oldukça önemli bir yıldır. Bu dönem, ikinci dünya savaşının sonuna, ilk Arap-İsrail savaşının başlangıcına, kolera salgınının görüldüğü ve Nekkâşî Paşa'nın öldürülmesi⁶⁰ hadisesinin gerçekleştiği bir dönemdir⁶¹.

Uzun bir aradan sonra Muhammed Yusrâ Ahmed, Salâh Hâfız⁶², Hasan Fu'âd ve Mustafâ Mahmûd⁶³ gibi edebiyatçı arkadaşlarının teşvikiyle⁶⁴ tekrar edebiyata ilgi duymaya başlayan Yûsuf İdrîs, Tıp Fakültesinin dördüncü sınıfındayken okulu bırakıp Arap Dili ve Edebiyatı Bölümüne kaydolmayı düşünür. Bu nedenle bir gün Edebiyat Fakültesi Arap Dili Bölümüne gider, şansızlık eseri ders, nahiv dersidir. Kendini hızlıca Tıp fakültesine dönerken bulur. Bu olaydan sonra, hem edebiyat kitapları okumaya hem de tıp öğrenimini tamamlamaya karar verir⁶⁵.

Tıp Fakültesinin beşinci sınıfında, rakipsiz bir lider olarak ortaya çıkmaya başlayan Yûsuf İdrîs, o yıl hem Tıp Fakültesi Öğrenci Birliği Sekreterliği görevinde bulunur⁶⁶ hem de Üniversite Öğrenci Birliğinde Tıp Fakültesinin öğrenci temsilcisi olarak yer alır⁶⁷. Okuldaki bu devrimci faaliyetleri nedeniyle okuldan birkaç ay uzaklaştırılır⁶⁸.

Yûsuf İdrîs, 1950 yılında yazdığı *İsrâr* adlı şiir antolojisiyle dönemin başbakanı İsmâ'il Sıdkî Paşa'yı öfkeliendiren öğrenci lideri, komünist şair Kemâl 'Abdulhalîm'i bir ay evinde saklar. Saklama nedeni ise Tıp Fakültesinde var olduklarını bildiği, fakat tanımadığı komünist birisini kendi gözüyle görmektir. Böylece ilk kez bir komünistle tanışır ve onunla aynı evde bir ay yaşar⁶⁹: Bu

⁵⁸ Cihâd Fâzıl, *Udebâ' Arab Mu'âsırûn, Dâru's-Şurûk, Kahire 2000, s.101.*

⁵⁹ Gâli Şukrî, *Yûsuf İdrîs Ferfûr Hârice's-Sûr, s.158.*

⁶⁰ Nekkâşî Paşa, Tıp fakültesi öğrencisi 'Abdulmecîd Ahsen Hasan tarafından 28 Aralık 1948'de öldürüldü. Bu eylem, 12 Şubat 1949'da Hasan el-Bennâ'nın hükümet ajanlarıca öldürülmesine sebep oldu (bk. R. Hrair Dökmeciyan, *Arap Dünyasında Köktencilik, s.94; Celâl es-Seyyid, "en-Nizâlu'l-Vatanî fi E'mâli Yûsuf İdrîs", Edeb ve Nakd, s.99, 102).*

⁶¹ Gâli Şukrî, *Yûsuf İdrîs Ferfûr Hârice's-Sûr, s.158.*

⁶² Salâh Hâfız, Mısırlı hikâyeye ve roman yazardır (bk. Semer Rûhî el-Faysal, *Mu'cemu'r-Rivâ'iyfne'l-'Arab, s.208).*

⁶³ Mustafâ Mahmûd, Mısırlı araştırmacı, hikâyeye ve roman yazardır (bk. Semer Rûhî el-Faysal, *age., s.208).*

⁶⁴ "Şehâdetu Yûsuf İdrîs fi'l-Kıssati'l-Kasîra", *Yûsuf İdrîs (1927-1991), s.17.*

⁶⁵ Gâli Şukrî, *age., s.160.*

⁶⁶ Nâdiyye Ra'ûf Ferec, *Yûsuf İdrîs ve'l-Mesrahu'l-Mısıriyyu'l-Hadîs, s.93.*

⁶⁷ Gâli Şukrî, *Yûsuf İdrîs Ferfûr Hârice's-Sûr, s.161.*

⁶⁸ Mahmûd Fevzî, *Yûsuf İdrîs 'alâ Fuuveheti Burkân, s.10.*

⁶⁹ Gâli Şukrî, *age., s.161-162.*

dönemde, 'Abdurrahmân el-Hamîsî, 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî⁷⁰ ve Hasan Fu'âd gibi solcu yazar ve edebiyatçılarla tanışan Yûsuf İdrîs'i yazmaya teşvik eden ve onu edebiyat dünyasına tanıtan kişi, 'Abdurrahmân el-Hamîsî'dir⁷¹.

Tıp Fakültesinin son yıllarında, ulusal harekete katılan Yûsuf İdrîs, Hareketu Ensârî's-Selâm ("Barış Taraftarları Hareketi") çerçevesinde Öğrencileri Savunma Komitesinde faaliyetini sürdürür⁷². Bu hareket, Mısır'da ilerici bir örgüt olarak parti dışı bir yapı taşımakta ve içinde el-Hizbu'l-Vatanî ("Vatan Partisi"), et-Talî'atu'l-Vefdiyye ("Vefd Akıncısı"), el-İhvânu'l-Muslimûn unsurları ve Tâhâ Huseyn⁷³ gibi şahsiyetler de bulunmaktaydı. Hareketin amacı, emperyalizmle mücadele ve askerî paktilara karşı çıkmaktı. Yûsuf İdrîs de bu harekete katılıp hareketin ilkelerini benimser. Avrupa'ya ilk kez 1952 yılı Şubat ayında Viyana'daki Barış Taraftarları Konferansına katılmak amacıyla gider⁷⁴.

Yûsuf İdrîs, hikâye yazmaya, edebiyata ilgi duyan ve kısa hikâye yazan Tıp Fakültesindeki arkadaşları Muhammed Yusrâ Ahmed, Mustafâ Mahmûd, Salâh Hâfız ve Muhtâr el-'Attâr'dan esinlenerek başlar. Yazdığı *Unşûdetu'l-Gurebâ'* ("Gariplerin Türküsü", 1950) adlı hikâyesi, arkadaşları tarafından çok beğenilir⁷⁵. Yûsuf İdrîs'in ilk edebî ürünü kabul edilen bu hikâyesi, şair İbrâhîm Nâcî (1898-1953)'nin çıkarttığı *el-Kıssa* dergisinde 5 Mart 1950 tarihinde yayımlanır⁷⁶. Tıp Fakültesinin ikinci sınıfının başında yazdığı *La'netu'l-Cebel* ("Dağın Laneti",

⁷⁰ 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî, 1920'de doğdu. 1943 yılında Kahire Üniversitesi Hukuk Fakültesinden mezun oldu. Bir süre Eğitim Bakanlığında müfettiş olarak çalıştı. 1977'de Sanat ve Edebiyat Yüksek Kurumunun genel sekreteri oldu. 1984'de edebiyat alanında devlet takdir ödülü, 1985'te birinci derece bilim ve sanat nişanını aldı. 10 Kasım 1987 yılında vefat etti. Geride roman, kısa hikâye, tiyatro, şiir ve fikrî makale alanlarında yirmi beş kadar eser bıraktı (bk. Musa Yıldız, "'Abdurrahmân eş-Şarkâvî'nin el-Ard Adlı Romanı", *NŞAD*, S.1, Ankara (Bahar) 2001, s.36-45).

⁷¹ Gâlî Şukrî, *age.*, s.162.

⁷² Nâdiyye Ra'ûf Ferec, *Yûsuf İdrîs ve'l-Mesrahu'l-Misriyyu'l-Hadîs*, s.94.

⁷³ Tâhâ Huseyn, altı yaşında gözlerini kaybetti. 1902'de Ezher'e girdi ve Mısır (Kahire) Üniversitesinden 1914'de mezun oldu. Sorbonne'da tarih alanında lisans, yüksek lisans ve sosyoloji alanında da doktora yaptı. Kahire Üniversitesinde profesörlük makamını alan ilk Mısırlı oldu. 1958'de edebiyat alanında Devlet Takdir Ödülü'ne lâyık görülen ilk kişi oldu. 1973'de vefat eden Tâhâ Huseyn, romanlarının yanı sıra edebî eleştiri, edebî araştırmalar ve tarih alanlarında elliden fazla eser bıraktı (bk. Rahmi Er, *Modern Mısır Romanı (1914-1944)*, s. 136-137; Albert Hourani, *Çağdaş Arap Düşüncesi*, çev. Latif Boyacı, İnsan Yay., İstanbul 1994, s.351-365).

⁷⁴ Nâcî Necîb, *el-Hulm ve'l-Hayât ft Suhbeti Yûsuf İdrîs*, s.21-22.

⁷⁵ Bu arkadaş grubu içinde yer alan Muhtâr el-'Attâr, Yûsuf İdrîs'in bu hikâyesiyle, kendilerinin yazdıkları hikâyeler arasında belirgin bir farkın görüldüğünü, kendileri, hikâyelerinin olay örgüsünü Gorky, Çehov ve Maupassant'tan etkilenerek kurarken, hikâyelerinin âdeta yabancı dilden Arapçalaştırılmış gibi görüldüğünü, oysa henüz bir tıp öğrencisi olan Yûsuf İdrîs'in ise şekil, konu ve içerik olarak geleneksel kuralları kırdığını, anlatımda kendine özgü bir dil kullanarak her şeyiyle bir Mısır hikâyesi kaleme aldığını, bu nedenle *Unşûdetu'l-Gurebâ'* hikâyesinin kendilerini büyülediğini belirtmektedir (bk. Muhtâr el-'Attâr, "Kıssatu Evveli Kıssa li Yûsuf İdrîs", *el-Musavver*, Dâru'l-Hilâl, S.3487, Kahire (9 Ağustos) 1991, s.28).

⁷⁶ Nâcî Necîb, *age.*, s.26; Mahmûd Fevzî, *Yûsuf İdrîs 'alâ Fuvveheti Burkân*, s.13.

1950)⁷⁷ adlı hikâyesini, Sâmi Dâvûd, *Rûz el-Yûsuf* dergisinde yayımlar⁷⁸. Böylece ilk hikâyelerini, *el-Kıssa* ve *Rûz el-Yûsuf* dergilerinde yayımlamayı sürdürür⁷⁹.

Yûsuf İdrîs, Ocak 1951 tarihinde Tıp Fakültesinden mezun olur⁸⁰ ve aynı yıl Kahire'nin en büyük hastanesi el-Kasru'l-'Aynî Devlet Hastanesinde pratisyen hekim olarak çalışmaya başlar⁸¹. Ardından Kahire Belediyesi Kamu İşyerleri Ruhsat bölümünde çalışır. Sonra, Bûlak semtinde bulunan Kamu İşleri Bakanlığında temizlik işçileri doktoru ve daha sonra da Kahire Valiliği Hekimbaşı bürosunda doktor olarak görev yapar⁸². Ayrıca es-Seyyide Zeyneb, Hulvân, Mısru'l-Kadîme, Mısru'l-Cedîde ve ed-Derbu'l-Ahmer semtlerinde sağlık müfettişliği görevlerinde bulunur⁸³.

Yûsuf İdrîs'in değişik kurum ve küçük yerleşim birimlerinde tıp doktoru olarak çalışması, onun insanı ve insan hayatını yakından tanımasına yardımcı olmuş, bu da daha sonra yazacağı hikâye ve romanlar için verimli bir deneyim kazanmasını sağlamıştır⁸⁴. O, doktorluk mesleğiyle ilgili olayları, yapıtlarına yansıtır, bu nedenle de eserlerinde doktorlar, hastaneler ve hastalara geniş yer verir⁸⁵. Örneğin, *el-Hâletu'r-Râbî'a* ("Dördüncü Durum"), *el-Mustehîl* ("İmkansız"), *'Alâ Asyût* ("Asyût Yolunda"), *en-Nâs* ("İnsanlar") gibi hikâyelerinde doktor ve hastaları, sosyal eleştiri çerçevesinde ele alır.

1951 yılında ulusal hareket, doruk noktasına çıkar ve halk daha fazla özgürlük için sokaklara dökülür. Gergin bir ortamda Yûsuf İdrîs, *Erhas Leyâlî* ("En Ucuz Geceler")⁸⁶, *el-'Ankebûtu'l-Ahmer* ("Kırmızı Örümcek")⁸⁷ ve *el-Mâkîne* ("Makine") hikâyelerini kaleme alır. Bu hikâyeleri, *el-Mısri* gazetesinde yayımlar yayımlamaz infiale yol açar. Hem edebiyat hem de siyaset çevrelerinde bomba etkisi yaparak bütün dikkatleri üzerine çeker. Edebiyata yeni bir soluk, yeni bir tat katan Yûsuf İdrîs'in adı, edebiyat alanında ve siyasî çevrelerde tanınmaya başlar⁸⁸. 1951 yılında İngiliz işgal güçlerine karşı silahlı mücadelenin ilân edilip Suveys kanal bölgesinde gerilla savaşının başlamasından sonra, o da, silahlı devrim deneyimini yaşamak için, *el-Lecnetu't-Tenfizîyye li'l-Kifâhi'l-Musellah* ("Silahlı

⁷⁷ "La'netu'l-Cebel", *Rûz el-Yûsuf*, 4.4.1950

⁷⁸ Gâli Şukrî, *Yûsuf İdrîs Ferfûr Hârice's-Sûr*, s.158.

⁷⁹ Nâci Necîb, *age.*, s.26; Mahmûd Fevzî, *age.*, s.13.

⁸⁰ Sasson Somekh, *Dunyâ Yûsuf İdrîs min hilâli Ekâsîsihi*, s.4.

⁸¹ Walter Falk, *el-Edebu'l-Mısriyyu'l-Hadîs*, s.129; Semer Rûhî el-Faysal, *Mu'cemu'r-Rivâ'iyîne'l-'Arab*, s.499; Mahmûd Fevzî, *Yûsuf İdrîs 'alâ Fuvveheti Burkân*, s.10.

⁸² Nâci Necîb, *el-Hulm ve'l-Hayât fi Suhbeti Yûsuf İdrîs*, s.30.

⁸³ Mahmûd Fevzî, *age.*, s.10.

⁸⁴ Mahmûd Fevzî, *age.*, s.11.

⁸⁵ Sasson Somekh, *Dunyâ Yûsuf İdrîs min hilâli Ekâsîsihi*, s.15-16.

⁸⁶ "Erhas Leyâlî", *el-Mısri*, 14.03.1953

⁸⁷ "el-'Ankebûtu'l-Ahmer", *el-Mısri*, 8.3.1953

⁸⁸ Gâli Şukrî, *Yûsuf İdrîs Ferfûr Hârice's-Sûr*, s.162, 163.

Mücadeleyi Yürütme Komitesi")'a üye olur⁸⁹ ve bu heyecanlı dönemin ortamından esinlenerek *Kıssatu Hubb* ("Bir Aşk Hikâyesi", 1957) adlı romanını kaleme alır⁹⁰.

23 Temmuz 1952'de Mısır Kralı Fârûk, General Muhammed Necîb ve Albay Cemâl 'Abdunnâsır (1918-1970) önderliğindeki askerî bir cunta tarafından devrildi⁹¹. 1952 devrimiyle krallık sistemi çöktü ve paşaların yönetimi sona erdi⁹². 1952 devrimi olduğunda Yûsuf İdrîs de bu devrimi desteklemiş ve ordunun Eylül 1952'de çıkardığı, o zaman yazı işleri müdürlüğünü Ahmed Hamrûş'un yaptığı *et-Tahrîr* dergisinin yazarları arasına katılmıştır⁹³. Bu derginin yazarları arasında 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî, Fethî Gânim, Salâh Hâfız ve Hasan Fu'âd gibi edebiyatçılar bulunmaktaydı. Fakat o, kısa bir süre sonra devrimle ilgili hayallerinin gerçekleşmediğini görünce hayal kırıklığına uğradı ve yönetimle ters düştü⁹⁴.

1952 yılında 'Abdurrahmân el-Hamîsî, onu *el-Mısırî* gazetesi okurlarına takdim etti ve *el-Mısırî* gazetesinde düzenli olarak hikâyelerini yayımlamaya başladı⁹⁵. *el-Mısırî* gazetesi ve *Rûz el-Yûsuf* dergisinde yayımladığı hikâyelerden ilk hikâye koleksiyonu olan *Erhas Leyâlî*'yi oluşturdu. Bu hikâye koleksiyonu, altın kitaplar serisi içerisinde *Rûz el-Yûsuf* yayınevi tarafından 1954 yılında yayımlandı⁹⁶. Devrimin ilk yıllarında Yûsuf İdrîs ismi, özellikle, seçkin bir hikâye yazarı olarak ilk hikâye koleksiyonu *Erhas Leyâlî*'nin yayımlanmasından sonra göze çarptı⁹⁷.

Yûsuf İdrîs, öğrenim süresi içinde ne kısa adı Hadtû olan Marksist el-Hareketu'd-Dîmokrâtiyye li't-Taharruri'l-Vatanî ("Demokratik Ulusal Kurtuluş Hareketi") örgütüne, ne de sol eğilimli faaliyetlerini hareket çerçevesinde sürdüren üyeleriyle sıkı ilişkisi olan sol gruplardan birine üye olmuştur⁹⁸. Yûsuf İdrîs, sadece Hadtû örgütüne bağlı Mektebu'l-Kuttâb ("Yazarlar Birliği")'a üyeydi⁹⁹. Nâcî Necîb'e göre, bu da meslektaşlık, düşünce ve beklentilerin yakınlaştırmasından

⁸⁹ 'Abdullah et-Tûhî, "Yûsuf İdrîs... es-Seyyid ve'l-Furfûr!", *Yûsuf İdrîs (1927-1991)*, s.857. Bu komite, gizli bir örgüt olup amacı, işçi ve öğrencileri silah eğitimine hazırlamaktır (bk. Nâcî Necîb, *el-Hulm ve'l-Hayât fî Suhbeti Yûsuf İdrîs*, s.22).

⁹⁰ Nâcî Necîb, *age.*, s.22.

⁹¹ R. Hrair Dökmeciyan, *Arap Dünyasında Köktencilik*, s.95; Adid Davişa, *Arap Milliyetçiliği, Zaferden Umutsuzluğa*, çev. Lütfi Yalçın, Literatür Yay., İstanbul 2004, s.124.

⁹² Nâcî Necîb, *age.*, s.19.

⁹³ Seyyid Hâmid en-Nessâc, "E Kâne Lâ Budde Yâ Yûsuf en Tuzî'e'n-Nûra?", *Yûsuf İdrîs (1927-1991)*, hzl. İ'tidâl 'Usmân, el-Hey'etu'l-Misriyyetu'l-Âmme li'l-Kitâb, Kahire, tsz., s.803.

⁹⁴ Mahmûd Fevzî, *Yûsuf İdrîs 'alâ Fuvveheti Burkân*, s.11.

⁹⁵ Mahmûd Fevzî, *age.*, s.13; Seyyid Hâmid en-Nessâc, "E Kâne Lâ Budde Yâ Yûsuf en Tuzî'e'n-Nûra?", *Yûsuf İdrîs (1927-1991)*, s.803.

⁹⁶ Nâcî Necîb, *age.*, s.26.

⁹⁷ Sasson Somekh, *Dunyâ Yûsuf İdrîs min hilâli Ekâsîsihi*, s.4; Recâ' en-Nekkâş, "Yûsuf İdrîs ve'l-Hayât fî Hatar..!", *el-Musavver*, Dâru'l-Hilâl, S.3487, Kahire (9 Ağustos) 1991, s.40; Mahmûd Fevzî, *Yûsuf İdrîs 'alâ Fuvveheti Burkân*, s.14.

⁹⁸ Nâcî Necîb, *el-Hulm ve'l-Hayât fî Suhbeti Yûsuf İdrîs*, s.22.

⁹⁹ Recâ' en-Nekkâş, *agm.*, *age.*, s.40.

daha fazlası anlamına gelmezdi. Bazılarının Yûsuf İdrîs'in Temmuz devriminden önce ve sonra Hadtû örgütüne üye olduğuyla ilgili söylediklerinin, kesinlikle aslı yoktur. Çünkü o, bir siyaset adamı değil, sadece bir sanatçı ve yazardı¹⁰⁰.

Demokratik Ulusal Kurtuluş Hareketi (Hadtû), başlangıçta ordu hareketi olarak ortaya çıkmıştı. Fakat çok geçmeden Kefru'd-Duvvâr'daki tekstil fabrikaları işçileri sorunu ve Ağustos 1952'de el-Hamîsî ve el-Bakarî'nin idamları, komünistlerin, mahkûmlar ve siyasî suçlular ile ilgili genel af kanununun dışında tutulması, *el-Kâtib* ve *el-Melâyîn* gibi sol dergilerin kapatılması, komünistlerin parlamenter hayata dönüş isteği, ordu hareketinin yabancı komünist partilerden uğradığı saldırılar ve ordu hareketinin parlamenter sistemi savunmak için demokratik millî cephe kurma çalışması, Hadtû'nun bu uygulamaları desteklemesi ve el-Hizbu'ş-Şuyû'iyu'l-Mısırî ("Mısır Komünist Partisi")'nin ise karşı çıkması, hareket içinde sert tartışmaların çıkmasına ve hareketin ikiye bölünmesine yol açtı¹⁰¹.

Bir taraftan bu, diğer taraftan da hür subaylar arasındaki sol güçlere karşı geleneksel düşmanlık, ordu hareketinin başlangıçta Amerikan desteğini elde etme çabası ve çekincesi, komünistleri iyice şüphe altında bıraktı. Bu sebepler birbirine eklendi ve bundan dolayı komünistlere, sol güçlere ve muhalefete karşı tutuklama kampanyaları başladı. Bu kampanyalar, grup ayırımı gözetmedi ve komünistlere karşı ilk geniş çaplı tutuklama dalgası, 31 Mayıs 1954'de başladı¹⁰². Yûsuf İdrîs de, Celâ' Antlaşmasını¹⁰³ eleştirdiği için 1954 yılı Ağustos ayındaki ikinci tutuklama furyasında gözaltına alındı¹⁰⁴, muhakeme edilmeden ve herhangi bir suçlama yönetilmeden 1955 yılı Eylül ayı başında salıverildi¹⁰⁵. Bu tutukluluk döneminde farklı görüşteki siyasî mahkûmları yakından tanıma fırsatı bulan yazar, bu ortamdan esinlenerek *el-'Askeriyyu'l-Esved* ("Siyah İnzibat", 1962) ve *el-Beyzâ'* ("Beyaz Kadın", 1970) romanlarını kaleme aldı¹⁰⁶.

1955 yılı Eylül ayı başında hapisten çıktıktan sonra önce *Sabâhu'l-Hayr* gazetesinde, daha sonra, yönetim kurulu başkanlığını Enver es-Sâdât (öl.1987)'in

¹⁰⁰ Nâcî Necîb, *age.*, s.22.

¹⁰¹ Nâcî Necîb, *age.*, s.23-24.

¹⁰² Ahmed Hamrûş, *Kıssatu Sevrati 23 Yûlyû*, Beyrût 1977, IV, 483; Nâcî Necîb, *el-Hulm ve'l-Hayât fi Suhbeti Yûsuf İdrîs*, s.24.

¹⁰³ Celâ' Antlaşması, Ekim 1954'de Mısır ile İngiltere arasında imzalanmıştır. Bu antlaşmaya göre İngilizler, Eylül 1956 tarihinde Mısır'ı terk etmişlerdir (bk. Celâl es-Seyyid, "en-Nizâlu'l-Vatanî fi E'mâli Yûsuf İdrîs", *Edeb ve Nakd*, S.34, Kahire (Aralık) 1987, s.108; Zeynep Güler, *Süveys'in Batsında Arap Milliyetçiliği, Mısır ve Nasırcılık*, Yeni Hayat Kütüphanesi Yay., İstanbul 2004, s.160).

¹⁰⁴ Mahmûd Fevzî, *Yûsuf İdrîs 'alâ Fuvveheti Burkân*, s.12. Yûsuf İdrîs, görünürde Celâ' antlaşmasını eleştirmesi nedeniyle tutuklanmışsa da, aslında Hadtu partisindeki komünistlerle ilişkisinden dolayı göz altına alınır. Ebû Ze'bel hapishanesindeyken bu partiye mensup alt düzey bir parti sorumlusunun, "İyi bir sosyalist nasıl gerçekçi olur?" diye akıl vermeye kalkması üzerine bu partilinin yüzüne bir yumruk atmış, bu olaydan sonra komünistlerle bütün ilişkilerini kesmiş ve Yazarlar Birliğinden de 1955 yılında ayrılmıştır. Yûsuf İdrîs, hareketlerini sınırladığı gerekçesiyle hayatı boyunca hiçbir parti veya örgüte üye olmamıştır (bk. Recâ' en-Nekkâş, "Yûsuf İdrîs ve'l-Hayât fi Hatar..!", *el-Musavver*, s.41).

¹⁰⁵ Nâcî Necîb, *el-Hulm ve'l-Hayât fi Suhbeti Yûsuf İdrîs*, s.24; Mahmûd Fevzî, *age.*, s.12.

¹⁰⁶ Mahmûd Fevzî, *age.*, s.12.

yaptığı *el-Cumhûriyye* gazetesinde uzun süre düzenli bir şekilde yazı ve yayınlarını sürdürdü. *el-Cumhûriyye* gazetesinde 1956-1957 yılları arasında “Kâ’u’l-Medîne”, “*el-Mustehîl*”, “*Tabeliyye mine’s-Semâ*”, “*Kabru’s-Sultân*” ve “*E Leyse Kezâlik*” adlı hikâyelerini tefrika hâlinde yayımladı¹⁰⁷.

Yûsuf İdrîs, 28 Ağustos 1957 tarihinde otuz yaşındayken Recâ’ er-Rufâ’î Hanım ile severek evlendi¹⁰⁸ ve bu evlilikten Sâmih¹⁰⁹ (doğ. 1962), Bahâ’ (doğ. 1964) ve kızı Neseme (doğ. 1973) olmak üzere üç çocuğu dünyaya geldi¹¹⁰.

1958 yılında Sağlık Bakanlığından Kültür Bakanlığına, oradan da Enver es-Sâdât tarafından İslâm Konferansı Örgütü genel sekreterliğine atanan Yûsuf İdrîs¹¹¹, bu görevi bıraktıktan sonra *el-Cumhûriyye* gazetesine geçti¹¹². 1959 yılında Sağlık Bakanlığıyla bağlantısını sona erdirdikten sonra 1960 yılında, o sıralar editörlüğünü Salâh Sâlim’in yaptığı *el-Cumhûriyye* gazetesine, gazeteci olarak girdi ve hikâyelerinin yanında makale ve günlük yazılar da yazdı¹¹³.

1961 yılında Cezayir Kurtuluş Savaşı haberlerini aktarmak, Fransız emperyalizmine karşı Cezayir halkına destek olmak ve millî mücadeleye katılmak amacıyla Cezayir’e gitti ve orada yaralandı. Bundan dolayı Cezayir hükümeti, Cezayir’in bağımsızlığı için gösterdiği çabalarından ötürü, ona bir madalya verdi¹¹⁴. Yûsuf İdrîs, makalelerinin bir kısmını *el-Cumhûriyye* gazetesinde “*Cebertî’s-Sittînât*” başlığı altında yayımladı. Çeşitli ülkelere bir çok seyahatte bulundu¹¹⁵. Bütün görevleri ve uğraşlarına rağmen, asıl mesleği doktorlukla ilişkisi, 1967 yılına kadar sürmüştür. Yûsuf İdrîs, altmışlı yıllarda önce dâhiliyeci, daha sonra da psikiyatr olarak Gize Meydanında özel iki klinik açtı¹¹⁶. Ancak insanlar, onu doktor değil de bir edebiyatçı olarak tanıdıkları için, ona güvenemediler. Bu yüzden de iki kez açtığı kliniği, müşterisizlik nedeniyle kapatmak zorunda kaldı¹¹⁷.

¹⁰⁷ Hamdî es-Sekkût-Mârisden Johnes, “Bibliyûcrâfyâ Yûsuf İdrîs”, *Edeb ve Nakd*, S.34, (Aralık) 1987, s.158-159.

¹⁰⁸ Nâcî Necîb, *el-Hulm ve’l-Hayât fi Suhbeti Yûsuf İdrîs*, s.34; Mahmûd Fevzî, *Yûsuf İdrîs ‘alâ Fuveheti Burkân*, s.25. Yûsuf İdrîs, sevdiği bayanların kendisini sevmediklerini, sevmeyişi bayanların ise onu sevdiği için bütün aşklarının hezimetle sonuçlandığını, bütün bunların karşılıklı bir sevgiye ulaşmak için yapılmış başarısız deneyimler olduğunu belirtir (bk. Mahmûd Fevzî, *age.*, s.80-81).

¹⁰⁹ Yûsuf İdrîs, arkadaşı ve meslektaşı Prof. Dr. Ahmed SâmiH Hemmâm’a olan sevgisinden dolayı, ilk oğluna SâmiH ismini koymuştur (bk. Minâ el-Mellâh, “*Zumelâ’u’d-Duf’a Yervûne Zikrayâthim*”, *el-Musavver*, s.51).

¹¹⁰ Nâcî Necîb, *age.*, s.34; Mahmûd Fevzî, *age.*, s.25.

¹¹¹ Mahmûd Fevzî, *age.*, s.16.

¹¹² Nâcî Necîb, *age.*, s.31.

¹¹³ Nâcî Necîb, *age.*, s.33; Seyyid Hâmid en-Nessâc, “*E Kâne Lâ Budde Yâ Yûsuf en Tuzî’e’n-Nûra?*”, *Yûsuf İdrîs (1927-1991)*, s.803.

¹¹⁴ Semer Rûhî el-Faysal, *Mu’cemu’r-Rivâ’iyyîne’l-‘Arab*, s.499; Mahmûd Fevzî, *age.*, s.18.

¹¹⁵ Nâcî Necîb, *age.*, s.33.

¹¹⁶ Nâcî Necîb, *el-Hulm ve’l-Hayât fi Suhbeti Yûsuf İdrîs*, s.33.

¹¹⁷ Minâ el-Mellâh, “*Zumelâ’u’d-Duf’a Yervûne Zikrayâthim*”, *el-Musavver*, s.51.

1967 yılında Mısır Kültür Bakanlığı drama bölümünde başkan olarak göreve başladı¹¹⁸. Nisan 1969'da *el-Ahrâm* gazetesi yazarları arasına katıldı¹¹⁹. Bu gazetede yayımladığı ilk hikâyeye, *el-Hid'a* ("Aldatma", 1969) adlı hikâyedir¹²⁰. Siyasî içerikli olan bu hikâyesi nedeniyle gazetede görevinden uzaklaştırıldı¹²¹.

1964 yılında Cumhurbaşkanı Cemâl 'Abdunnâsır (1918-1970) tarafından edebiyat nişanı ödülüne lâyık görülen Yûsuf İdrîs¹²², 1988 yılında da Irak Cumhurbaşkanı Saddâm Huseyn tarafından aynı daldaki ödüle lâyık görüldü. 1990 yılında ise kendisine Husnî Mubârek tarafından takdir nişanı verildi¹²³. Yûsuf İdrîs, 1964 yılında Lübnan'da yayımlanan *Hivâr* adlı edebiyat dergisi tarafından ödüle lâyık görülmüş; ancak yazar, kaynağının Amerikan İstihbarat örgütleri olduğu gerekçesiyle, iki bin beş yüz cüneyh tutarındaki bu para ödülünü reddetmiştir¹²⁴.

Yûsuf İdrîs, işlerinden fırsat buldukça köyü Beyrûm'a giderdi, özellikle bayramları köyünde geçirmeyi bir alışkanlık hâline getirmişti. Köye gittiğinde hemen cellâbiyesini ve terliğini giyer, bahçeye hasır serer ve üzerine otururdu. Çiftçilerle sohbet eder, onların hâl ve hatırlarını sorar, dertlerini dinlerdi. Mütevazı kişiliğiyle tanınmış birisiydi. Köye gittiğinde, sokaklarda gezerken rastladığı çocuklarla şakalaşır, büyüklerin hâl ve hatırlarını sorarak, onların gönüllerini alırdı. Köyde çok sevilen Yûsuf İdrîs, köy gençleri için örnek bir şahsiyetti¹²⁵. Yûsuf İdrîs, aynı zamanda köydeki sorunlara karşı da ilgisiz kalmamış, bu sorunları yerinde çözmek için çaba harcamıştır¹²⁶.

Yûsuf İdrîs'in kendisi de, hayatı boyunca sağlık sorunlarıyla yüz yüze gelmiştir. İlk olarak 1946'da Kûbrî Abbâs öğrenci gösterisinde başına aldığı bir darbeden dolayı iki kez beyin ameliyatı geçiren Yûsuf İdrîs¹²⁷, 1962'de ciddi bir kalp krizi atlatır, daha sonraları 1975'te kalbinde ve 1989'da sol bacağına meydana gelen damar tıkanıklıkları sebebiyle iki kez daha operasyon geçirmek zorunda kalır¹²⁸. O, bu ameliyatlardan sonra damar tıkanıklığını önleyici, kanı

¹¹⁸ Nâcî Necîb, *age.*, s.33.

¹¹⁹ Seyyid Hâmid en-Nessâc, "E Kâne Lâ Budde Yâ Yûsuf en Tuzî'e'n-Nûra?", *Yûsuf İdrîs (1927-1991)*, s.803.

¹²⁰ Nâcî Necîb, *age.*, s.33. Yûsuf İdrîs'in "el-Hid'a" adlı bu hikâyesi, *el-Ahrâm* gazetesinde 4 Nisan 1969 tarihinde yayımlanmıştır (bk. Hamdî es-Sekkût-Mârisden Johnes, "Bibliyûcrâfya Yûsuf İdrîs", *Edeb ve Nakd*, s.161).

¹²¹ Mahmûd Fevzî, *Yûsuf İdrîs 'alâ Fuvveheti Burkân*, s.16.

¹²² Nâdiyye Ra'ûf Ferec, *Yûsuf İdrîs ve'l-Mesrahu'l-Misriyyu'l-Hadîs*, s.96; Seyyid Hâmid en-Nessâc, "E Kâne Lâ Budde Yâ Yûsuf en Tuzî'e'n-Nûra?", *Yûsuf İdrîs (1927-1991)*, s.808.

¹²³ Semer Rûhî el-Faysal, *Mu'cemu'r-Rivâ'iyîne'l-'Arab*, s.499.

¹²⁴ Mahmûd Fevzî, *age.*, s.106; Şemseddîn Mûsâ, "Şehâde 'alâ Cil: 'Yûsuf İdrîs, Zâlîke'n-Necmu'l-Kebîr'!!", *Yûsuf İdrîs (1927-1991)*, s.830.

¹²⁵ Necvân 'Abdullatîf, "Karyetu'l-Beyrûm Testekbilu İbnehu Yûsuf İdrîs li Âhari Merra", *el-Musavver*, s.22-23.

¹²⁶ Necvân 'Abdullatîf, *agm.*, *age.*, s.23.

¹²⁷ Cihâd Fâzıl, *Udebâ' Arab Mu'âsirûn*, s.101.

¹²⁸ Mahmûd Fevzî, *Yûsuf İdrîs 'alâ Fuvveheti Burkân*, s.32.

sıvılaştırıcı ilâçlar kullanmaya başlar, yaşamının son dönemlerinde ise şeker hastalığına yakalanır¹²⁹.

Yûsuf İdrîs, ölümünden üç ay önce, bir gece, banyoya giderken düşüp başını yere çarpar, bu çarpmanın etkisiyle birkaç saniye şuurunu kaybeder. Bu olayın üzerinden üç gün geçtikten sonra Yûsuf İdrîs, hastaneye kaldırıldığında sol tarafı felçli ve konuşamaz bir hâdedir, hemen beyin röntgeni çekilir. Röntgende beyin kanaması geçirdiği ortaya çıkınca doktor Seyyid el-Cundî, beyindeki kan pıhtılaşmadığından aşırı kanamayı durduramadığı için anestezi yapmadan hemen onu ameliyata alır¹³⁰.

Dr. Seyyid el-Cundî, başarılı bir ameliyat gerçekleştirir, ancak anîden kalp, beyin ve solunumu kötüleşmeye başlayınca onu tedavi eden doktor heyeti, uzun sürecek tedavi için, gerekli tıbbî araçlara sahip tam donanımlı Londra'daki ihtisas hastanesine nakledilmesi kararı alırlar¹³¹. Yûsuf İdrîs, Devlet Başkanı Husnî Mubârek'in yardımıyla Kızılhaç'a ait tam donanımlı özel bir uçakla Londra'daki beyin tedavi merkezine nakledilirken¹³² yolda kalbi fenalaşır, bunun üzerine uçak, ilk yardım amacıyla İsviçre'ye iner¹³³. Uçakta kalbi durur, ancak dış masaj yapıldıktan sonra nabız alınır. Londra'ya varışından sonra kalbi, ikinci kez durur. Bunun üzerine elektrik şoku uygulanır, sonra kalp atışlarının düzenli olması için, hava borusu yarılip solunum cihazı takılır. Bu işlemlerden sonra durumu giderek düzelmeye başlar¹³⁴.

Yûsuf İdrîs, Londra'daki tedavi sürecinde Beyin ve Sinir Hastalıkları Hastanesi doktorları, sorunun beyinde değil de kalpte olduğunu fark edince hemen tedaviye başlarlar. Sonunda Yûsuf İdrîs, yavaş yavaş iyileşmeye başlar, şuuru yerine gelir ve arkadaşlarıyla sohbet edebilecek duruma gelir¹³⁵. Ancak Yûsuf İdrîs, bu iyileşme belirtilerinden sonra hiç beklenmedik bir anda, geçirdiği bir kalp krizi sebebiyle 1 Ağustos 1991 Perşembe günü sabahı saat 9.15'te Londra'daki Royâl Sârî Hastanesinde altmış dört yaşında vefat eder¹³⁶. Yûsuf İdrîs'in cenazesi, büyük bir kalabalığın katılımıyla köyünde, babası Ebû İdrîs 'Alî

¹²⁹ Leylâ Mermûş, "Etibbâ'u Yûsuf İdrîs Yetehaddesün..", *el-Musavver*, Dâru'l-Hilâl, S.3487, Kahire (9 Ağustos) 1991, s.48, 49.

¹³⁰ Leylâ Mermûş, *agm.*, *age.*, s.49.

¹³¹ Leylâ Mermûş, *agm.*, *age.*, s.49.

¹³² Mahmûd Fevzî, *Yûsuf İdrîs 'alâ Fuvveheli Burkân*, s.33.

¹³³ Mekrem Muhammed Ahmed, "Yûsuf İdrîs ve 'Aklu Mısıri'l-Mustenîr", *el-Musavver*, Dâru'l-Hilâl, S.3487, Kahire (9 Ağustos) 1991, s.5.

¹³⁴ Leylâ Mermûş, *agm.*, *age.*, s.49.

¹³⁵ Mekrem Muhammed Ahmed, *agm.*, *age.*; Mahmûd Fevzî, *age.*, s.33.

¹³⁶ Mas'ad Seyf, "Yûsuf İdrîs Nihâyetu'r-Rihle", *el-Musavver*, Dâru'l-Hilâl, S.3487, Kahire (9 Ağustos) 1991, s.19; Hilary Kilpatrick, *A Short History of Modern Arabic Literature*, s.415; Semer Rûhî el-Faysal, *Mu'cemu'r-Rivâ'iyîne'l-'Arab*, s.499; Mahmûd Fevzî, *age.*, s.32.

İdrîs ve kardeşi Abdulhayy'in yanına, annesi ve kız kardeşi Bedriye'nin kabirlerinin karşısına defnedilmiştir¹³⁷.

2. ESERLERİ

Yûsuf İdrîs, özellikle ilk eserlerinde hayalden uzak bir şekilde yaşadığı hayatın gerçeklerinden ilham almıştır. Hikâyecinin görevinin de, acı-tatlı, güzel-çirkin, adil-acımasız, gülen-ağlayan olsun, her türlü şeyin fışkırdığı bir kaynak olan hayatla yüz yüze gelmek olduğuna inanmış ve bu inançla, bu mahallî Mısır gerçekliği ruhuyla eserlerini yazmıştır.

Hikâyelerini yayımlamaya devam etmiş, önce çeşitli edebî dergi ve gazetelerde çıkan hikâyelerini, daha sonra kitaplarında bir araya getirmiştir. Bu dergi ve gazeteler şunlardır: *Mecelletu'l-Kıssa*, *Mecelletu Rûz el-Yûsuf*, *el-Edîb*, *et-Tahrîr*, *ed-Dûha*, *el-Mısırî*, *Sabâhu'l-Hayr*, *el-Cumhûriyye*, *el-Hedef*, *eş-Şa'b*, *el-Mesâ'*, *Mecelletu'r-Risâleti'l-Cedîde*, *Mecelletu'l-Kâtib*, *Bennâ'u'l-Vatan*, *Mecelletu'l-Hilâl*, *el-Mecelle*, *el-Ahrâm*, *el-Âdâb*, *eş-Şarkiyye*, *Havvâ*, *Mecelletu'l-Musavver*.

2.1. Hikâye Kitapları

Yûsuf İdrîs, kısa hikâye yazmaya 1946 yılında başlamışsa¹³⁸ da kısa hikâye yazarı olarak okuyucunun karşısına ilk kez 5 Mart 1950 tarihinde, *el-Kıssa* dergisinde yayımladığı *Unşûdetu'l-Gurebâ'* adlı hikâyesiyle çıkmıştır¹³⁹. Yazarın en son yazdığı hikâyesi ise 1987 yılında yayımladığı *Ebû'r-Ricâl'* dir¹⁴⁰. İlk hikâye koleksiyonu olan *Erhas Leyâlî'nin* 1954 yılında yayımlanmasından 1987 yılına kadar geçen sürede uzun veya kısa, toplam 182 hikâye içeren on iki hikâye koleksiyonu yayımlamıştır.

Modern Arap edebiyatına hikâye yazarı olarak önemli katkılarda bulunan Yûsuf İdrîs, bir hikâye yazarı olarak ünlenmiştir¹⁴¹. Onun bu on iki hikâye koleksiyonu yayımlanış sırasına göre şöyledir:

1-) *Erhas Leyâlî* ("En Ucuz Geceler"), Dâru Rûz el-Yûsuf, Kahire 1954. 2-) *E Leyse Kezâlik* ("Öyle Değil mi?"), Dâru'l-Kitâbi'l-'Arabî, Kahire 1957. 3-) *el-Batal* ("Kahraman"), Dâru'l-Fıkr, Kahire 1957. 4-) *Hâdisetu Şeref* ("Bir Onur Meselesi"), Dâru'l-'Avde, Kahire 1959. 5-) *Âhiru'd-Dunyâ* ("Dünyanın Sonu"),

¹³⁷ Yûsuf İdrîs'in annesi ve kız kardeşi, onun hastalığı esnasında vefat etmiş, ancak ailesi onların ölüm haberini, sağlık durumunu daha da kötüleştirmesinden endişesiyle ona duyurmamıştır (bk. Necvân 'Abdullatîf, "Karyetu'l-Beyrûm Testekbilu İbnehu Yûsuf İdrîs li Âhari Merra", *el-Musavver*, s.20).

¹³⁸ Yûsuf İdrîs, 1946 yılında Kûbrî Abbâs ("Abbas Köprüsü") gösterilerine katıldıktan sonra eve döndüğünde basit bir aşk hikâyesi yazmış ve bu hikâye, onun kaleme aldığı ve yayımlanmayan ilk hikâyesidir (bk. Gâli Şukrî, *Yûsuf İdrîs Ferfûr Hârîce's-Sûr*, s.158).

¹³⁹ Nâcî Necîb, *el-Hulm ve'l-Hayât fi Suhbeti Yûsuf İdrîs*, s.26; Mahmûd Fevzî, *Yûsuf İdrîs 'alâ Fuvveheti Burkân*, s.13.

¹⁴⁰ Seyyid Rızk, "el-Bahs 'ani'l-Yakîni'l-Murâvîg li'n-Nâkid Fârûk 'Abdulkâdir", *eş-Şa'bu'l-'Arabî*, S.76, (2 November) 1998, s.48.

¹⁴¹ Sasson Somekh, *Dunyâ Yûsuf İdrîs min hilâli Ekâsîsihi*, s.7.

Dâru Rûz el-Yûsuf, Kahire 1961. 6-) *el-'Askeriyyu'l-Esved ve Kısas Uhrâ* ("Siyah İnzibat ve Diğer Hikâyeler"), Dâru'l-Ma'rife, Kahire 1962. 7-) *Luğatu'l-Ây Ây* ("Acının Dili"), Dâru'l-'Avde, Beyrut 1965. 8-) *en-Neddâha* ("Fısıltı"), Dâru'l-Hilâl, Kahire 1969. 9-) *Beyt min Lahm* ("Etten Ev"), Âlem el-Kutub, Kahire 1971. 10-) *Ene Sultânu Kânûni'l-Vucûd* ("Ben Varlık Yasasının Sultanıyım"), Dâru Mısır li't-Tibâ'a, Kahire 1975. 11-) *Ektuluhâ* ("Onu Öldüreceğim"), Mektebetu Mısır, Kahire 1982. 12-) *el-'Atab 'alâ'n-Nazar* ("Bakışı Paylama"), el-Ahrâm, Kahire 1987.

2.2. Romanları

Yûsuf İdrîs, roman yazmaya 1951 yılında başlamış ve ilk romanı olan *Kıssatu Hubb'u* 1957 yılında neşretmiştir. 1957 yılından 1980 yılına kadar geçen sürede toplam yedi roman yayımlamıştır. Bu yedi roman, yayımlanış sırası itibariyle şöyledir:

1- *Kıssatu Hubb* ("Bir Aşk Hikâyesi"), Dâru Rûz el-Yûsuf, Kâhire 1956. 2-) *el-Harâm*¹⁴² ("Haram"), Dâru'l-Hilâl, Kahire 1959. 3-) *Seyyide Fıyîna* ("Viyanalı Hanım"), Kahire 1959. 4-) *el-'Ayb* ("Ayıp"), Dâru Rûz el-Yûsuf, Kahire 1962. 5-) *Ricâl ve Sîrân* ("Erkekler ve Boğalar"), Matba'atu Mısır, Kahire 1964. 6-) *el-Beyzâ'* ("Beyaz Kadın"), Dâru't-Talî'a, Beyrut 1970. 7-) *Niyûyûrk 80* ("New York 80"), Dâru Mısır li't-Tibâ'a, Kahire 1980.

2.3. Tiyatro Eserleri

1-) *Meliku'l-Kutn-Cumhûriyyetu Ferhât* ("Pamuk Kralı ve Ferhat'ın Cumhuriyeti"), Dâru'n-Neşri'l-Kavmiyye, Kahire 1956. 2-) *el-Lahzatu'l-Harice* ("Kritik An"), eş-Şeriketu'l-'Arabiyye li't-Tibâ'a, Kâhire 1958. 3-) *el-Ferâfir* ("Yardakçılar"), el-Ahrâm, Kahire 1966. 4-) *el-Mehzeletu'l-Arziyye* ("Yeryüzü Komedi"), el-Ahrâm, Kahire 1966. 5-) *el-Muhattitîn* ("Komplocular"), Kahire Mayıs 1969. 6-) *el-Cinsu's-Sâlis* ("Üçüncü Tür"), Âlemu'l-Kutub, Kahire 1971. 7-) *Nahve Mesrah Arabî* ("Arap Tiyatrosuna Doğru"), Kahire 1974. 8-) *el-Behlavân* ("Akrobat"), Dâru Mısır li't-Tibâ'a, Kahire 1983.

2.4. Hatıra, İzlenim vb. Eserleri

Bu alanlarda yazdığı eserleri şunlardır¹⁴³: 1-) *İktişâfu Kârâ* ("Bir Kitanın Keşfi"), Kahire 1972. 2-) *Bi Sarâha gayr Mutlaka* ("Kesin Olmayan Açıklıkla"), Kahire 1973. 3-) *Min Mufekkireti Dr. Yûsuf İdrîs* ("Dr.Yûsuf İdrîs'in Not Defterinden"), I-II, Kahire 1977. 4-) *el-İrâde* ("İrade"), Kahire 1978. 5-) *Şâhidu 'Asrihi* ("Çağının Tanığı"), Kahire 1980. 6-) *'Amme 'Amade Esmê'u Tesma'* ("Amaçladıklarını Duyuyorum, Duyuyorsun"), Kahire 1982. 7-) *Cebertî es-Sittînât*, Kahire 1983. 8-) *'Azf Munferid* ("Yalnız Melodi"), Kahire 1985. 9-) *Fikru'l-Fakr ve*

¹⁴² Musa Yıldız, bu roman hakkında bir makale yayımlamıştır (bk. Musa Yıldız, "Yûsuf İdrîs'in el-Harâm Adlı Romanı", NŞAD, S.2, Ankara (Yaz) 2001, s.129-135).

¹⁴³ Fârûk 'Abdulmu'î, *Yûsuf İdrîs beyne'l-Kıssati'l-Kasîra ve'l-İbdâ'i'l-'Arabî*, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut 1994, s.205-207; C. Turgut Koç, *Yûsuf İdrîs (Hayatı, Eserleri ve Kısa Hikâyeleri)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, SÜ, SBE, Konya 1995, s.23.

Fakru'l-Fikr ("Fakirlik Fikri ve Fikrin Fakirliği"), Kahire 1985. 10-) *İntibâ'ât Mustefizze* ("Tedirgin İzlenim"), Kahire 1986. 11-) *Ehemmiye en Netesekkafe yâ Nâs* ("Ey İnsanlar! Kültürlenmemizin Önemi"), Kahire 1986. 12-) *Huluvvu'l-Bâl* ("Umursamazlık"), Kahire 1987. 13-) *İslâm bilâ Zıfâf* ("Kıyısız İslâm"), Kahire 1987. 14-) *el-Ebu'l-Gâ'ib* ("Kayıp Baba"), Kahire 1987.

Yûsuf İdrîs, ilk dönemlerde yazdığı bazı hikâyeleri, özüne dokunmadan, üslûp ve şekil bakımından bir takım değişiklikler yaparak yeniden kaleme almış ve başka isimler altında yeniden yayımlamıştır.

6 Eylül 1953 tarihinde *el-Mısır*'de yayımladığı "*İdmân*" adlı hikâyesini, *Erhas Leyâlî* adlı hikâye kitabında "*Mazlûm*"; 9 Şubat 1957'de *el-Cumhûriyye*'de yayımladığı "*Vech Cedîd*" adlı hikâyesini, *E Leyse Kezâlik* adlı hikâye kitabında "*el-Vechu'l-Âhar*"; 19, 20, 26 Mart 1958'de *el-Cumhûriyye*'de yayımladığı "*Kabru's-Sultân*" adlı hikâyesini, *Hâdisetu Şeref* adlı hikâye kitabında "*Sırruhu'l-Bâtî*"; 3 Kasım 1958'de *Rûz el-Yûsuf* da yayımladığı "*Musellesu'r-Rimâdî*" adlı hikâyesini, *Hâdisetu Şeref* adlı hikâye kitabında "*er-Ra's*"; 8 Ocak 1958'de *el-Cumhûriyye*'de yayımladığı "*Mâ Eşba'a Hâzâ*" adlı hikâyesini, *Hâdisetu Şeref* adlı hikâye kitabında "*el-Yedu'l-Kebîr*"; 18 Kasım 1960'ta *el-Cumhûriyye*'de yayımladığı "*Âhiru men Yu'allimu*" adlı hikâyesini, *Âhiru'd-Dunyâ* adlı hikâye kitabında "*es-Sitâra*"; 15 Şubat 1965'te *Rûz el-Yûsuf* da yayımladığı "*İnde Tekâtu'u't-Tarîk*" adlı hikâyesini, *Luğatu'l-Ây Ây* adlı hikâye kitabında "*Sâhibu Mısır*"; Temmuz 1965'te *el-Kâtib*'de yayımladığı "*Sûretu'l-Bakara bi'z-Zimmet ve'l-Emânet*" adlı hikâyesini, *Beyt min Lahm* adlı hikâye kitabında "*Sûretu Bakara*"; 1966'da *el-Ahrâm*'da yayımladığı "*el-Mehzeletu'l-Arziyye*" adlı tiyatro oyununu, *Luğatu'l-Ây Ây* adlı hikâye kitabında "*Fevka Hudûdî'l-Akl*"; 4 Ocak 1968'de *el-Cumhûriyye*'de yayımladığı "*el-Kadîse Hanûne*" adlı hikâyesini, *Ene Sultânu Kânûni'l-Vucûd* adlı hikâye kitabında "*Ciyûkanada Mısıriyye*"; 23 Mayıs 1969'da *el-Ahrâm*'da yayımladığı "*Halakâtu'n-Nuhâsi'n-Nâ'ime*" adlı hikâyesini, *en-Neddâha* adlı hikâye kitabında "*Destûruk yâ Seyyide*"; 25 Temmuz 1969'da *el-Ahrâm*'da yayımladığı "*el-'Ameliyye*" adlı hikâyesini, *en-Neddâha* adlı hikâye kitabında "*el-'Ameliyyetu'l-Kubrâ*" ve Mayıs 1980'de *ed-Dûha*'da yayımladığı "*er-Racul ve'n-Namle*" adlı hikâyesini, *Ene Sultânu Kânûni'l-Vucûd* adlı hikâye kitabında "*Ani'r-Racul ve'n-Nemle*" adıyla yeniden yayımlamıştır.

Yûsuf İdrîs'in hikâye ve romanlarından bir kısmı, aşağıda belirtilen yabancı dillere tercüme edilmiş ve bu dillerde yayımlanmıştır. İngilizceye çevrilen kısa hikâyeleri, *In The Eye of the Beholder: Tales of Egyptian Life from the Writings of Yûsuf Idris*¹⁴⁴, *The Cheapest Nights and Other Stories*¹⁴⁵, *Rings of Burnished Brass*

¹⁴⁴ Roger Allen tarafından 1978'de Minneapolis and Chicago'da Bibliotheca Islamica tarafından yayımlanmıştır.

¹⁴⁵ Wadida Wassef tarafından 1990'da Kahire'de American University in Cairo Press tarafından yayımlanmıştır.

*And Other Stories*¹⁴⁶ ve *City of Love and Ashes*¹⁴⁷ adları altında kitap olarak yayımlanmıştır. Yazarın *el-Harâm* adlı romanı, *Erhas Leyâfi* adlı hikâye koleksiyonu ve bu hikâye koleksiyonundan seçilmiş hikâyeler, İngilizce, Fransızca, Almanca, Rusça, Japonca, Urduca, İsveççe, Ermenice, Flemenkce, Çince ve diğer Asya dillerine tercüme edilmiştir. *Ekberu'l-Ekâbir* adlı hikâyesi ve çeşitli hikâyelerinden seçilen öykülerle bir öykü seçkisi hazırlanmış ve İsveççeye tercüme edilmiştir. *el-Ferâfir* adlı tiyatro eseri İngilizce, Almanca, Sırpça, Hırvatça ve Slovenceye tercüme edilmiştir¹⁴⁸. Ayrıca yazarın birçok eseri, sinemaya aktarılmıştır.

3. EDEBÎ KİŞİLİĞİ

Yûsuf İdrîs, Gâli Şukrî'ye verdiği bir mülakatta kendisinin hiç hikâye okumadan hikâye yazmaya başladığını açıklar. Böyle bir durum, edebiyat çevresinde pek rastlanan türden değildir. Kendisi konuyla ilgili açıklamasında şunları söyler:

*"Edebî hayatımın hikâyesi, pek çok edebiyatçının hayat hikâyesinden farklıdır. Ben önce hikâye yazdım, sonra başkalarının eserlerini okudum. Birçokları buna inanmayabilir. Unşûdetu'l-Gurebâ"yı yazdıktan sonra Mısır dergilerindeki hikâye bölümlerini gözden geçirmeye başladım. İbrâhîm el-Virdânî, Mahmûd Kâmil, Sa'd Mekkâvî ve Mahmûd el-Bedeuî'nin yazılarını iyi buldum, fakat onların garip hikâyeler olduğunu hissediyordum. 'Mısır hikâyesi böyle değil' diye beni sıkıştıran bir düşünce sardı. Bu hikâyelerin şahıslarını, anlatım metodunu ve konusunu gerçek hayattakinden tamamen farklı görüyordum"*¹⁴⁹.

Aslında yazarın, bu hikâyeleri tuhaf bulması, onların gerçek Mısır halkını ve yaşantısını tam olarak yansıtmadığı düşüncesinden kaynaklanmaktadır. Mısır halkı ekonomik, sosyal ve siyasal sıkıntılar yaşarken, Yûsuf İdrîs'in, o dönemde, romantik eserler ortaya koyan ve millî içerikten yoksun yazarların hikâyelerini tuhaf bulması gayet doğaldır. Çünkü okuduğu hikâyelerdeki şahıslar, bu şahısların konuşma tarzları ve hikâyelerinin konusu, normal hayattakilerden tamamen farklıdır.

Yûsuf İdrîs kısa hikâyelerini 1951'de *el-Kıssa* dergisinde yayımlamaya başlamıştır. Ancak onun kısa hikâye denemeleri birkaç yıl öncesine gider. Kendisi Mısır toplumunu olduğu gibi yansıtmayı hedefleyerek hikâye yazmaya başlar; ne var ki ortaya çıkan her bir hikâyesinin, tasarladığı olgunluğa ulaşmadığı düşüncesiyle bunları yayımlama cesareti gösteremez. Hikâyelerinin arzu ettiği

¹⁴⁶ Catherine Cobham tarafından 1990'da Kahire'de American University in Cairo Press tarafından yayımlanmıştır.

¹⁴⁷ R. Neil Hewison tarafından 1999'da Kahire'de American University in Cairo Press tarafından yayımlanmıştır.

¹⁴⁸ Fârûk 'Abdulmu'tî, *Yûsuf İdrîs beyne'l-Kıssati'l-Kasira ve'l-İbdâ'îl-'Arabî*, s.206.

¹⁴⁹ Gâli Şukrî, *Yûsuf İdrîs Ferfâr Hârîce's-Sûr*, s.35.

olgunluğa erişmesinin bir on yıl alacağını düşünür ve sonuçta hikâyeleriyle okuyucu karşısına çıkacağı yılı 1960 olarak belirler. Bununla birlikte, hikâyelerinin karalamalarını okuyan arkadaşlarının bunları yayımlaması gerektiği konusundaki ısrarlarına dayanamayarak, ilk kısa hikayelerini 1951'de *el-Kıssa* dergisinde yayımlamayı kabul eder¹⁵⁰.

Yûsuf İdrîs, Ocak 1951 tarihinde Tıp Fakültesinden mezun olduktan sonra, aynı yıl Kahire'nin en büyük hastanesi *el-Kasru'l-'Aynî Devlet Hastanesinde*, pratisyen hekim olarak çalışmaya başlar¹⁵¹ ve bu hastanede görev yaptığı sırada başından geçen üç olay, onun hayatı ve yazdıkları üzerinde çok büyük etki bırakır¹⁵². Birinci olay; acil serviste görev yaparken Kral Fârûk'un özel muhafızları tarafından vurulan vatanperver subay 'Abdulkâdir Tâhâ ile karşılaşmasıdır. 'Abdulkâdir Tâhâ, ölmeden önce ona, kendisini vuranların muhafız subayları olduğunu söyler¹⁵³. Bu olayla ilgili *Hamse Sâ'ât* ("Beş Saat") adlı bir hikâye yazar ve bu hikâyeyi, Ekim 1952'de *et-Tahrîr* dergisinde yayımlar¹⁵⁴. İkinci olay şöyledir: II. Dünya Savaş sırasında yaralanan ve vücudu ağır yanıklar oluşan bir Alman kızı, ağrılarını hafifletmek için morfin kullanmaktadır. Ülkesinde morfin sıkıntısı yaşamaya başlayınca ona "Mısır'a git, orada matbaada reçete bastırabilir ve istediğin ilacı yazdırabilirsin" derler. Alman kız, Mısır'a gider, reçeteler yazılır ve eczanelerden morfin toplamaya ve stoklamaya başlar. Durumu fark eden Mısır emniyet birimleri genç kızı yakalar ve morfinlerine el koyar. Yûsuf İdrîs, genç kızın anlattıklarından son derece etkilenir¹⁵⁵.

Yûsuf İdrîs'in üzerinde etki bırakan olaylardan üçüncüsü, hasta olarak kendisine getirilen bir deliyle karşılaşmasıdır. Ailesi, kendisinden hastaya ilişkin bir "deli raporu" vermesini ister. Yûsuf İdrîs bunu verir; ancak akıl hastasının gerek davranış biçimleri, gerek yürek sızlatan bakışları ve gerekse insanların ona davranış biçimleri, yazar üzerinde kolay silinemez etkiler bırakır ve bu kişiyi ileride yazacağı hikâyelerinden birine konu eder¹⁵⁶. Bu olayların etkisiyle hikâye yazmayı sürdüren Yûsuf İdrîs, 1952 yılında 'Abdurrahmân el-Hamîsî'nin yardımıyla, hikâyelerini Mısır'ın en yüksek tirajlı ve halkın duygularını en güzel şekilde dile getiren *el-Mısırî* gazetesinde yayımlamaya devam eder¹⁵⁷. Bu gazetede yazdığı

¹⁵⁰ Gâli Şukrî, *age.*, s.35.

¹⁵¹ Walter Falk, *el-Edebu'l-Mısriyyu'l-Hadîs*, s.129; Semer Rûhî el-Faysal, *Mu'cemu'r-Rivâ'iyîne'l-'Arab*, s.499.

¹⁵² Minâ el-Mellâh, "Zumelâ'u'd-Duf'a Yervûne Zikrayâtihim", *el-Musavver*, s.50.

¹⁵³ Minâ el-Mellâh, "Zumelâ'u'd-Duf'a Yervûne Zikrayâtihim", *el-Musavver*, s.50.

¹⁵⁴ Bu hikâye, *Erhas Leyâlî* adlı hikâye kitabında yeniden yayımlanmıştır (bk. Hamdî es-Sekkût-Mârisden Johnes, "Bibliyûcrâfyâ Yûsuf İdrîs", *Edeb ve Nakd*, s.157).

¹⁵⁵ Minâ el-Mellâh, *agm.*, *age.*, s.50; Fethî Gânim, "el-Merhaletu's-Sâniye min Hayâti Yûsuf İdrîs", *Yûsuf İdrîs (1927-1991)*, s.889.

¹⁵⁶ Minâ el-Mellâh, *agm.*, *age.*, s.50.

¹⁵⁷ Gâli Şukrî, *Yûsuf İdrîs Ferfûr Hârice's-Sûr*, s.162; Mahmûd es-Sa'denî, "Hâdimetu Yûsuf İdrîs.. el-Kunbule", *el-Musavver*, Dâru'l-Hilâl, S.3487, Kahire (9 Ağustos) 1991, s.66.

Nezra ("Bir Bakış")¹⁵⁸ adlı hikâye, edebiyat çevrelerinde dikkatleri üzerine çeker. Hikâye, henüz oyun çağında küçük bir kızın, başı üzerinde patates sinisi taşırken, oyun oynayan yaşlılarına gıpta ile attığı bir bakış hakkındadır. Sosyal hayattan gerçek bir kesit sunan bu hikâye, o dönemde yazılan hikâye konularının, genellikle, aristokrat veya orta hâlli genç kızlardan bahseden romantik hikâyeler olması nedeniyle, ilgi toplar. Bu, Yûsuf İdrîs için bir başlangıç olup, bundan sonraki hikâyeleri ise âdeta toplumun birer aynasıdır.¹⁵⁹

Hikâyeleri *el-Mısırî* gazetesinin edebiyat sayfasında yayımlanışıyla birlikte büyük bir hevesle yabancı edebiyatçıların yapıtlarını okumaya başlayan Yûsuf İdrîs, bu sayede Guy de Maupassant (1850-1893), Anton Çehov, Edgar Allen Poe (1809-1849), Andreyev (1871-1919) gibi edebiyatçıları tanır. Bu arada dünya edebiyatının önde gelen edebiyatçılarından Maxim Gorky, Ernest Hemingway (1899-1961), John Steinbeck (1902-1968) ve Caldwell (d.1903)'in bütün yapıtlarını, William Shakespeare (1564-1616), Tolstoy (1828-1910), Graham Greene (doğ. 1904), Bernard Shaw (1856-1950), Henrik İbsen (1928-1906), Arthur Miller ve Raymond Williams'ın eserlerinin çoğunu, Fransız edebiyatçılarından özellikle Jean-Paul Sartre (1905-1980), Albert Camus (1913-1960) ve Georges Duhamel (1884-1966)'in eserlerini okur. Ancak bu edebiyatçıları arasından en çok beğendiği yazarlar, Fransız Antoine de Saint Exupery ve dünyanın onun gibisini bir daha kesinlikle ortaya çıkaramayacağına inandığı Rus roman yazarı Dostoyevski'dir.¹⁶⁰

Yûsuf İdrîs, dünya edebiyatının birçok büyük yazarının kitaplarını okur. Bunlar arasında, Hintli yazarlar Tagore (1861-1941), Molek Rajanand ve Çin, Kore ve Japon yazarların kitapları da bulunmaktadır. Alman edebiyatından Thomas Mann (1875-1955), İsveç edebiyatından Strindberg (1849-1912) ve İspanyol edebiyatından Miguel de Cervantes (1547-1616) dikkatini çeker. Yûsuf İdrîs, dünya edebiyatçılarının yapıtlarını okurken Avustralya'dan Nivel Shot ve Herman Melville (1819-1891) gibi iki önemli yazarı keşfettiğini belirtmektedir.¹⁶¹

Yûsuf İdrîs, edebiyat dünyasındaki bu seyahatinin, sanatın, yerel insanî bir olgu olduğu görüşünü desteklediğini ve sanatın belirli bir insanı dile getirmesi gerektiğini belirtir.¹⁶² Bunun için de Mısır hikâyeciliğinin, Batı ve Rus hikâyeciliğinden farklı ve Mısır'a özgü olması, her yazarın kendine has hikâyesi ve kendine özgü üslûbunun olması gerektiği fikrini savunmuş ve Mısırlı edebiyatçılara, hep bu yönde çağrıda bulunmuştur.¹⁶³ Ayrıca, ona göre yazarın, seçkin bir yazar olabilmesinin ölçüsü ise, onun, okurda bırakacağı etkinin oranıdır.

¹⁵⁸ Yazar, "Nezra" adlı hikâyesini 1 Ocak 1953 tarihinde *el-Mısırî* gazetesinde, daha sonra *Erhas Leyâlî* adlı hikâye kitabında yeniden yayımlamıştır (bk. Hamdî es-Sekkût-Mârisden Johnes, "Bibliyûcrâfiyâ Yûsuf İdrîs", *Edeb ve Nakd*, s.157).

¹⁵⁹ Minâ el-Mellâh, "Zumelâ'u'd-Duf'a Yervûne Zikrayâtihim", *el-Musavver*, s.51.

¹⁶⁰ Gâli Şukrî, *Yûsuf İdrîs Ferfûr Hârîce's-Sûr*, s.36.

¹⁶¹ Gâli Şukrî, *age.*, s.36.

¹⁶² Gâli Şukrî, *age.*, s.38.

¹⁶³ İbrâhîm Fethî, "Yûsuf İdrîs er-Râviyu'l-'Azîm", *Yûsuf İdrîs (1927-1991)*, s.723-724.

Kendisinin bir okur olarak, okuduklarından etkilendiğini, bu nedenle iyi bir yazarın okuru etkileyebildiği ölçüde seçkin bir yazar olabileceği düşüncesini taşımaktadır¹⁶⁴.

Yûsuf İdrîs, konusunu Mısır'ın toplumsal hayatının gerçeklerinden alan, Batı edebiyatından ayrı, Mısır'a özgü millî bir edebiyat meydana getirmeye çalışmış, yerel renge ve eserlerindeki kişilerin inandırıcılığına gösterdiği hassasiyet nedeniyle hikâye ve romanlarının anlatımında edebî dil, diyaloglarda ise halk dili kullanmış ve sanatsal özgürlüğü savunmuştur¹⁶⁵. Bu tutumundan dolayı o, bazı eleştirmenlerce öncülüğünü Mahmûd Tâhir Lâşîn, Mahmûd Teymûr ve Yahyâ Hakkî gibi edebiyatçıların yaptığı el-Medresetu'l-Hadîse¹⁶⁶ adlı edebiyat ekolünün temsilcileri arasında sayılmıştır¹⁶⁷.

Yûsuf İdrîs, özellikle Maupassant, Hemingway, Franz Kafka (1883-1924) ve Çehov gibi yazarların eserlerinden etkilenmiştir¹⁶⁸, hatta bazı eleştirmenler, onu Çehov ekolünün temsilcilerinden saymışlardır¹⁶⁹. Çehov'un bütün eserlerini okuyan Yûsuf İdrîs¹⁷⁰, Çehov'u okuyan bir kişinin, kesinlikle ondan etkileneceğini, onu okuduktan sonra yazmaya çalıştığında, onun görüşlerinin, dolaylı bir yolla bile olsa, kendisini etkilediğini hissettiğini belirtmektedir. Yazar, Çehov'dan öğrendiği "Özgün olmak için, görüşünün özgün olması gerekir." düşüncesinden hareket ederek, Çehov'un etkisinden kurtulabilmek için 1955 yılında tam bir yıl süren, sert bir mücadeleye girdiğini ifade etmektedir¹⁷¹.

¹⁶⁴ Gâli Şukrî, *Yûsuf İdrîs Ferfûr Hârîce's-Sûr*, s.38. Yûsuf İdrîs, gerçekten de okuru etkilemede başarılı olur. Örneğin, edebiyatçı Bahâ' Tâhir (doğ.1935), yazarnın 9 Ağustos 1953 tarihinde *el-Mısırî* gazetesinde yayımlanan, işsizlik nedeniyle kanını satmak zorunda kalan ve sonunda kansızlık hastalığına yakalanmasıyla bütün umutları sönen 'Abduh adında evli bir gencin başından geçenleri konu alan "Şağlâne" adlı hikâyesini okuyunca ağladığını söylemektedir (bk. Bahâ' Tâhir, "Ve ileyke Mâ lem Ekulhu", *Yûsuf İdrîs (1927-1991)*, s.774). Yine başka bir edebiyatçı Muhammed Mustecâb da, yazarın "Hamse Sâ'ât" adlı hikâyesini okuduğunda, subay Abdulkâdir Tâhâ'nın acısını yüreğinde hissettiği belirtmektedir (bk. Muhammed Mustecâb, "Men Yehâfu Yûsuf İdrîs?", *Yûsuf İdrîs (1927-1991)*, s.917).

¹⁶⁵ İbrâhîm Fethî, "Yûsuf İdrîs er-Râviyu'l-'Azîm", *Yûsuf İdrîs (1927-1991)*, s.722.

¹⁶⁶ el-Medresetu'l-Hadîse; Mahmûd Tâhir Lâşîn, Mahmûd Teymûr, Yahyâ Hakkî gibi bir grup Mısırlı edebiyatçının, dili Arapça, konusunu Mısır'ın gerçeklerinden alan, Batı edebiyatından bağımsız, sanatsal özgürlüğü savunan Mısır'a özgü millî bir edebiyat oluşmak amacıyla kurulan bir edebiyat ekolüdür (bk. J. Brugmann, *An Introduction to the History of the Modern Arabic Literature in Egypt*, s.249-252; Yahyâ Hakkî, *Fecru'l-Kıssati'l-Mısriyye*, s.75-83; 'Abdulmuhsin Tâhâ Bedr, *Tatavvuru'r-Rivâyeti'l-'Arabîyyeti'l-Hadîse fî Mısır 1870-1938*, s.227; Rahmi Er, *Modern Mısır Romanı (1914-1944)*, s.113).

¹⁶⁷ J. Brugmann, *An Introduction to the History of the Modern Arabic Literature...*, s.227.

¹⁶⁸ Gâli Şukrî, *Yûsuf İdrîs Ferfûr Hârîce's-Sûr*, s.38; Câbir 'Usfûr, "Asâletu Yûsuf İdrîs", *el-'Arabî*, S.395, Kuveyt 1991, s.48.

¹⁶⁹ Yûsuf Nevfel, *el-Fennu'l-Kıssâ beyne Ciley Tâhâ Huseyn ve Necîb Mahfûz*, Kahire 1988, s.242.

¹⁷⁰ Minâ el-Mellâh, "Zumelâ'u'd-Duf'a Yervûne Zikrayâtihim", *el-Musavver*, s.51.

¹⁷¹ Gâli Şukrî, *age.*, s.38. Yûsuf İdrîs, bu mücadeleden galip çıkmış, Çehov'un etkisinden kurtularak kendine özgü hikâyeler ortaya koymuştur (bk. Sabrî Hâfız, "Kazâyâ'l-Âlemi'l-Uksûsî 'inde Yûsuf İdrîs", *el-Mevkîfu'l-Edebî*, S.9, Dimeşk (Kânûnu's-Sânî) 1974, s.59). Buna benzer bir olay da Yûsuf İdrîs'in hikâyelerini, ilk kez 1970 yılında okuyan hikâye yazarı İbrâhîm 'Abdulmecîd'nin başından geçmiştir. Yazar, Yûsuf İdrîs'in hikâyelerini okuduğunda hikâye yazmayı bırakmış, yazdığı hikâyeleri de

Çağdaş Mısır edebiyatında el-'Akkâd, Tâhâ Huseyn ve Selâme Mûsâ birinci kuşağın, Muhammed Mendûr, Luvîs 'İvad ve Necîb Mahfûz ikinci kuşağın, Yûsuf İdrîs ise 1950'li yıllarda edebî yapıtlar ortaya koyan üçüncü kuşağın başında gelmektedir¹⁷². Mısır'da roman, Necîb Mahfûz'la gerçekçiliğin tahtına otururken kısa hikâyede Yahyâ Hakkî, Mahmûd Tâhir Lâşîn, 'Îsâ ve Şahhâta 'Ubeyd kardeşlerin öncü deneyimlerinden sonra oluşan boşluğu¹⁷³, yine bu büyük edebiyatçıların fikirleriyle örtüşen, çiftçiye tarlada, prensi sarayda, öğrenciyi kitapları arasında gerçekçi olarak yansıtan hikâyeye ve romanlar kaleme alan Yûsuf İdrîs¹⁷⁴ doldurmuştur¹⁷⁵.

Nobel edebiyat ödülü sahibi hikâyeye ve roman yazarı Necîb Mahfûz, Yûsuf İdrîs hakkında şunları söylemektedir:

*"Yûsuf İdrîs'e toplum ve sanat kurallarında devrim yapan büyük sanatkârlardan biri olarak bakın. Kısa hikâyeye, roman, makale gibi edebî sahadaki bütün eserleri ilgiyle okundu ve zirveyi yakaladığı kısa hikâyecilikteki liderlik tahtından hiç inmedi"*¹⁷⁶.

Çağdaş Mısır edebiyatının önemli bir temsilcisi olan Yûsuf İdrîs'in, realist üslûpta yazdığı eserlerin hepsi, halkın hayatını, keza Mısır'ın tam bağımsız devlet olma mücadelesini işler. Bununla birlikte, kısa bir süre sonra esnek bir anlatım üslûbunun ustası olarak, sanatkârene kabiliyetler geliştirmiştir. Kısa öykü ve romanlarında daha ziyade edebiyat diliyle Mısır'da konuşulan halk dilinin karışımını kullanır¹⁷⁷.

Yûsuf İdrîs'in edebî yapıtlarını yazmaya başladığı 1950'li yıllarda, Mısırlı yazarlar tarafından kullanılan iki üslûp bulunmaktaydı. Birinci üslûp, Mahmûd Teymûr'un önderliğini yaptığı edebî eserlerde fasîh dil kullanılması, ikinci üslûp ise Tefvîk el-Hakîm (1902-1987)'in daha sonra üçüncü dil diye adlandırdığı dile benzeyen, günlük konuşma diline yakın fasîh bir dildi.¹⁷⁸ Edebiyatçıların bir çoğu yazarın hikâyelerindeki anlatım dilinin fasîh dil olması gerektiği görüşündedir; ancak halk dilini savunanlar ise hikâyeye dilinin, halk dili olmasının gerekliliği hususunda ısrar etmişlerdir. Mısır'da eserlerinde halk dilini kullanan yazarlar çok

beğenmediği için yırttığını, Yûsuf İdrîs'in etkisinden ancak iki yıl sonra 1972 yılında kurtulabildiği belirtmektedir (bk. İbrâhîm 'Abdulmecîd, "el-Fennu ve's-Sevra", *Yûsuf İdrîs (1927-1991)*, s.720).

¹⁷² Walter Falk, *el-Edebu'l-Misriyyu'l-Hadîs*, s.129.

¹⁷³ Sabrî Hâfız, "Kazâyâ'l-Âlemi'l-Uksûsî 'inde Yûsuf İdrîs", *el-Mevkîfu'l-Edebî*, s.58.

¹⁷⁴ Jacob M. Landau, *Modern Arap Edebiyatı Tarihi (20. Yüzyıl)*, s.52.

¹⁷⁵ Gâli Şukrî, *Yûsuf İdrîs Ferfûr Hârice's-Sûr*, s.30.

¹⁷⁶ Muhammed eş-Şâzelî, "Yûsuf İdrîs fî Mir'eti Necîb Mahfûz...", *el-Musavver*, Dâru'l-Hilâl, S.3487, Kahire (9 Ağustos) 1991, s.52.

¹⁷⁷ Jacob M. Landau, *Modern Arap Edebiyatı Tarihi (20. Yüzyıl)*, s.52.

¹⁷⁸ Şukrî Muhammed 'İyâd, "Yûsuf İdrîs ve Fennu'l-Kitâbe", *el-Musavver*, Dâru'l-Hilâl, S.3487, Kahire (9 Ağustos) 1991, s.30.

azdır. Bunların arasında Mustafâ Muşrife, Muhammed 'Afîf ve Bedr Neş'et gibi yazarlar bulunmaktadır¹⁷⁹.

Yûsuf İdrîs, edebî hayatının başlangıcında, herhangi bir edebiyat kuramı eğitimi almadığı için bu iki üslûp arasında bocalayıp kalmış, ancak bu her iki üslûbu kendi ön sezisiyle hemen reddetmiştir. Konuşma dilini, fasîh dile tercih etmiş, fakat halk diliyle de yazmak istememiştir. O dönemde, hiçbir yazarın aklından bile geçmeyen ve kendi kendine bulduğu bir metot izlemiş, bunun için de fasîh dil ve halk dili arasındaki farkı kaldırmak için konuşma dilini, mümkün olabildiğince fasîh Arapça kalıbına oturtmaya çalışmıştır¹⁸⁰. Böylece hem fasîh dilin, hem de halk dilinin ortak özelliklerini içinde barındıran üçüncü dil adında bir dil ortaya çıktı. Bu arada fasîh dil ve halk dili arasındaki farkı ortadan kaldırmaya çalışırken, bilerek ya da bilmeyerek dilbilgisi kurallarını da ihlal etmesini beraberinde getirmiştir¹⁸¹.

Erhas Leyâlî adlı hikâye kitabı, Ağustos 1954 tarihinde yayımlandığında kitabın başlığı, Arapça dilbilgisi kurallarına göre bâriz bir şekilde hatalıydı. Bu başlığın doğrusu, dil bakımından "*Erhas Leyâlin*" olması gerekiyordu, fakat Yûsuf İdrîs, başlığın bu şekilde olmasında ısrar etmiştir¹⁸². Bu, onun dilde ve diğer alanlarda kurallara karşı tavrının en basit bir örneğidir. O, hayatı boyunca dil kurallarını önemsemeyen, hayatın acı gerçeklerini ortaya koymak için kendine özgü bir dille eserler ortaya koymuştur¹⁸³.

Edebiyat eleştirmeni *Recâ' en-Nekkâş*, bir gün Yûsuf İdrîs ile dil hataları ve kendisi gibi büyük bir yazarda tekrar etmesi uygun olmayan bu hataların düzeltilmesinin zorunlu olduğu hakkında konuşmuş, ona dil hatalarının kolaylıkla üstesinden gelinebilecek sadece küçük bir kusur olduğunu, Balzac (1799-1850) ve Shakespeare gibi bir çok ünlü yazarın, bu tür dil hatalarına düştüklerini söylemiştir. Bunun üzerine Yûsuf İdrîs'in cevabı ise şu şekilde olmuştur:

"Dostum, o hâlde eleştirmenlerin Balzac ve Shakespeare'e davrandıkları gibi bana davranın... Bana göre kural, üslûbun hayat ve ruh ölçütlerine uygun olmasıdır. Dil, i'râb, sarf ve nahiv kitaplarının ölçütlerine uygun olması değil"¹⁸⁴.

Anlatımda fasîh dilin, karşılıklı konuşmalarda halk dilinin kullanılması, her ne kadar orta düzey sanatsal ifade için elverişli bir üslûp olsa da, Yûsuf İdrîs, halkın beklentisine uygun bu dil sayesinde yazdığı hikâye ve romanlarıyla Mısır'ın

¹⁷⁹ Şukrî Muhammed 'Iyâd, "Yûsuf İdrîs ve Fennu'l-Kitâbe", *el-Musavver*, s.30. Özellikle Bedr Neş'et (doğ. 1927), öykülerinde halk dilini sadece diyaloglarda değil, normal anlatıda da kullanmıştır (bk. Sabrî Hâfiz, "Modern Arap Kısa Öyküsü (II)", *NŞAD*, s.41).

¹⁸⁰ Sasson Somekh, *Dunyâ Yûsuf İdrîs min hilâli Ekâsîsihi*, s.26.

¹⁸¹ Şukrî Muhammed 'Iyâd, *agm.*, s.30.

¹⁸² *Recâ' en-Nekkâş*, "Yûsuf İdrîs ve'l-Hayât fî Hatar..!", *el-Musavver*, s.40; Ahmed eş-Şeyh, "el-Mevt fî'z-Zâkire", *Yûsuf İdrîs (1927-1991)*, s.737; Sa'deddîn Vehbe, "Yûsuf İdrîs... Cesedu'l-Kelime", *Yûsuf İdrîs (1927-1991)*, s.799.

¹⁸³ *Recâ' en-Nekkâş*, *agm.*, s.40.

¹⁸⁴ *Recâ' en-Nekkâş*, "Yûsuf İdrîs ve'l-Hayât fî Hatar..!", *el-Musavver*, s.40.

geniş halk kitlelerine ulaşmayı başarmış ve Mısır'da, özellikle hikâyecilik alanında tartışmasız en büyük hikâye yazarlarından biri olmuştur. Önderliğini Yûsuf İdrîs'in yaptığı bu üslûp, döneminde bir çok yazar tarafından da kullanılmıştır¹⁸⁵.

Edebiyat eleştirmeni Şukrî Muhammed 'İyâd, Yûsuf İdrîs'in bunu yaparken "Şiir dilinin, zaman zaman konuşma diliyle beslenmesi gerekir." diyen şair ve eleştirmen T.S. Eliot (1888-1965)'in bu sözlerini işittiğini de sanmadığını, fasîh dilin, dil eğitimi görmemiş insanlar gibi, ona da yabancı geldiğini, ayrıca yazarın kullandığı dilin halk dili olması, onun zafiyetini göstermediğini, çünkü onun bu dille yoksulluk, hastalık ve çaresizlik içinde yetişen 1950-1960'lı yıllarda yaşayan Mısır insanının yaşamını, gerçekçi bir şekilde ortaya koymasında önemli rol oynadığını, yazarın kendine özgü bir dil kullanması, çağdaşlarının ruhundan geçeni dile getirmekte olduğunu, yazar ile okuyucu arasında bir engel oluşturmayan bu dilin, birçok yazar tarafından beğenildiğini ve onu taklit etmeye başladıklarını belirtmektedir¹⁸⁶.

Yûsuf İdrîs, sade ve basit bir dil kullanmıştır. Yapıtlarında kullandığı kelimeleri, günlük hayattan ve halkın kullandığı kelimelerden seçer. Bu kelimeler, halk dili ruhunu yansıtan kelimeler olup onları sanatsal edebî dil düzeyine çıkarmıştır¹⁸⁷. Kullandığı üslûp ve tarzından ötürü, kısa hikâyecilik alanında kabiliyetini tartışmasız ispat eden yazar, hikâyelerinde eş anlamlı kelimeleri kullanmaya özen göstermiştir¹⁸⁸.

Yazarın üslubunda 1960 ve 1970'li yılların başında belirgin bir değişiklik görülür. Zıt anlamlı kelimeleri yan yana kullanır. Okuyucuyu etkilemek ve hikâyenin sürükleyiciliğini sağlamak amacıyla, kısa cümleler kurar. Fazla atıf harfi kullanmaz, virgül yerine ise nokta işaretini kullanmayı tercih eder. Bunun en güzel örneği, *Beit min Lahm* ("Etten Ev") adlı hikâyesinde görülmektedir. Yazar, devrik cümleler kullanır, bu ise yapıtlarındaki karışık ortamı hissetmemize yardımcı olur. Yapıtlarında istidrâk edatları ve birbiriyle zıt ekler kullanarak, istikrarsızlık ve dağınıklığın hüküm sürdüğü bir dünyayı bize yansıtır¹⁸⁹.

Yûsuf İdrîs'e göre, günlük olaylar hikâyeye konu olmaya; olağan, basit insanlar da hikâyelerinin kahramanları olmaya uygundu. Yûsuf İdrîs'in benimsediği, mizacına ve dönemin ruhuna uyan, genellikle hayattan bir kesit sunan hikâyeyi, yeni gerçekliğin ifade aracı olarak kullanmıştır. Bu özelliklerinden dolayı o, yeni gerçekçi akımın yazarları arasında anılmaktadır¹⁹⁰. Hikâye ve

¹⁸⁵ Şukrî Muhammed 'İyâd, "Yûsuf İdrîs ve Fennu'l-Kitâbe", *el-Musavver*, s.30; 'Abdufettâh Rızk, "Yûsuf İdrîs Kimme fi'l-Bidâye.. ve Kadr fi'n-Nihâye", *Yûsuf İdrîs (1927-1991)*, s.847.

¹⁸⁶ Şukri Muhammed 'İyâd, agm., age., s.30-31.

¹⁸⁷ Sasson Somekh, *Dunyâ Yûsuf İdrîs min hilâli Ekâsîsihi*, s.25, 26.

¹⁸⁸ Hasan el-Bennâ, " 'Anî'l-Luğa ve't-Teknik fi'l-Kıssa ve'r-Rivâye, Nemûzec Tahliî min Yûsuf İdrîs, *Yûsuf İdrîs (1927-1991)*, s.220; Fârûk 'Abdulmu'fi, *Yûsuf İdrîs beyne'l-Kıssat'l-Kasîra ve'l-İbdâ'i'l-'Arabî*, s.64.

¹⁸⁹ Sasson Somekh, age., s.27-28.

¹⁹⁰ *Türk ve Dünya Edebiyatçıları*, hzl. Aziz Çalışlar, Remzi Kitabevi, İstanbul 1987, II, s.264.

romanlarında toplumsal konuları ele aldığı için, onu toplumcu gerçekçi yazar olarak sayan eleştirmenler de vardır¹⁹¹.

Yûsuf İdrîs'in edebî kişiliğinin önemli yönlerinden biri de, millî Mısır hikâyesini oluşturma yolunda gayret göstermesidir. Mısır'da 1919 devriminden sonra esen milliyetçilik rüzgârları ve II. Dünya Savaşı nedeniyle Mısır halkının içine düştüğü yoksulluk, özellikle 1952 devrimi öncesi meydana gelen siyasî ve sosyal olaylar, yazarın edebiyatta Mısır toplumunun millî ve mahallî özelliklerini yansıtmalarının yanı sıra gerçekçi yapıtlar ortaya koymasında büyük etkisi olmuştur. Bundan dolayı, bazı hikâyelerindeki çevre ve figürler, bizzat gördüğü, tanıdığı çevre ve figürler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Meselâ, *Hamse Sâ'ât* ("Beş Saat"), *eş-Şehâde* ("Diploma"), *Leyletu Sayf* ("Bir Yaz Gecesi"), *Nezra* ("Bir Bakış")¹⁹² adlı hikâyeleri ile *el-'Ayb* ("Ayıp") adlı romanı, Yûsuf İdrîs'in hayatının çeşitli dönemlerinde içinde bulunduğu, yaşadığı çevreleri ve karşılaştığı kişileri yansıtmaktadır. *Hamse Sâ'ât* adlı hikâyesindeki 'Abdulkâdir Tâhâ¹⁹³ figürü, Yûsuf İdrîs'in el-Kasru'l-Aynî Devlet Hastanesinin acil servisinde pratisyen hekim olarak görev yaptığı sırada hastanenin acil servisine ağır yaralı olarak getirilen milliyetçi bir subaydan etkilenerek yaratılmıştır. Acil serviste, ona ilk müdahaleyi yapan da Yûsuf İdrîs olmuştur. Yazar, bu olayı hikâyesine konu yapmıştır, bu hikâyede geçen olay ve kahramanın adı gerçektir¹⁹⁴.

eş-Şehâde adlı hikâyesinde bir doktorun, yıllar sonra lisedeki kimya öğretmeniyle karşılaşması ve aralarında geçen diyalog anlatılır. Bu hikâyedeki doktor, yazarın kendisi olup kimya öğretmeni de lisede kendisine kimya dersini sevdiren ve Tıp Fakültesine girmesinde emeği geçen kimya öğretmeni el-Hıfñî Mustafa Efendî'dir. Figürler arasında sınıf arkadaşları Ahmed Muslim¹⁹⁵, er-Rufâ'î ve ed-Değîdî'nin de isimleri geçmektedir¹⁹⁶. *Leyletu Sayf* adlı hikâyesindeki kişiler, Yûsuf İdrîs'in, Beyrûm köyünde gördüğü, birlikte olduğu, sohbet ettiği, gezip tozduğu konuşmalarını dinlediği çocukluk arkadaşlarıdır ve olayın geçtiği mekân

¹⁹¹ 'Abdurrahmân Ebû 'Avf, "Delâletu Samti Yûsuf İdrîs 'ani'l-İbdâ'i'l-Kısa", *Dr. Yûsuf İdrîs bi Kalemî Hâulâ*, Dâru Mısır li't-Tibâ'a, Kahire, tsz., s.291.

¹⁹² Yûsuf İdrîs, "Nezra", *Erhas Leyâlî*, s.12-13.

¹⁹³ Subay 'Abdulkâdir Tâhâ, Mayıs 1952 tarihinde kralın muhafızları tarafından öldürülmüş ve o günlerde bütün gazeteler, ondan söz etmişlerdir (bk. Celâl es-Seyyid, "en-Nizâlu'l-Vatanî fi E'mâli Yûsuf İdrîs", *Edeb ve Nakd*, s.99; Şukrî Muhammed 'Iyâd, "Ustûratu Yûsuf İdrîs", *Yûsuf İdrîs (1927-1991)*, s.824).

¹⁹⁴ Şukrî Muhammed 'Iyâd, agm., age., s.824; Muhammed Mustecâb, "Men Yehâfu Yûsuf İdrîs?", *Yûsuf İdrîs (1927-1991)*, s.917. Bu hikâyenin metni için bk. Yûsuf İdrîs, "Hamse Sâ'ât", *Erhas Leyâlî*, s.71-84.

¹⁹⁵ Ahmed Muslim, Yûsuf İdrîs'in Dimyât Lisesinden sınıf arkadaşı olup, birlikte Haliyye Edebiyye/Siyâsiyye (Edebî/Siyasî Petek) adında bir edebiyat kulübü kurmuşlardır (bk. Gâlî Şukrî, *Yûsuf İdrîs Ferfûr Hârice's-Sûr*, s.146).

¹⁹⁶ "*eş-Şehâde*" adlı hikâye, ilk defa 3 Mayıs 1953 tarihinde *el-Mısırî* gazetesinde, daha sonra *Erhas Leyâlî* adlı hikâye koleksiyonunda yeniden yayımlanmıştır (bk. Hamdî es-Sekkût-Mârisden Johnes, "Bibliyûcrâfiyâ Yûsuf İdrîs", *Edeb ve Nakd*, s.157; Yûsuf İdrîs, "*eş-Şehâde*", *Erhas Leyâlî*, s. 14-19).

ise köyün harman yeridir¹⁹⁷. *el-Mustehîl* ("İmkânsız") adlı hikâyenin kahramanı Muhammed Şahhâta 'Alî, bir ruh hastasıdır. Yûsuf İdrîs, bu ruh hastasıyla sağlık müfettişliği yaptığı sırada karşılaşmış ve ona deli raporu vermek zorunda kalmıştır¹⁹⁸.

Daha sonraki hikâye ve romanlarında, figürlerini seçtiği çevreler genişlemiş, toplumun çeşitli kesimlerinden insanları hikâyelerine almıştır. Buna bağlı olarak mekân da köyden büyük kentlere yönelmiştir¹⁹⁹. *el-'Ayb* adlı romanında olay, Kahire'de yazarın daha önce çalıştığı bir devlet kurumunda geçmektedir. Romanda olayın geçtiği yer, yazarın çok iyi bildiği Kahire Belediyesi Kamu İşyerleri Ruhsat bölümüdür. Mekân, yine tanıdık bir yerdir.

Yûsuf İdrîs'in 1953 yılından sonra yazdığı hikâyelerde, ilk hikâyelere göre bir olgunluk devresine girdiğinden söz edebiliriz. Özellikle, *Beyt min Lahm* adlı hikâyesinde bu devrenin başlangıcının izleri açıkça görülür. Bu dönemde Yûsuf İdrîs, daha çok psikolojik tahlillere, insan davranışlarını ortaya çıkaran sebepleri bulmaya yönelir. Özellikle, insanın içinde, birbiriyle mücadele hâlinde olan çeşitli duyguları tasvir eder. Yûsuf İdrîs, neşter tutan eline kalemi alarak içinde yaşadığı toplumun sorunlarına kalemiyle neşter vurmuş ve toplumdaki adaletsizlikleri ve her türlü sosyal sorunu gözler önüne sermiştir²⁰⁰.

KAYNAKÇA

'Abdullatîf, Necvân, "Karyetu'l-Beyrûm* Testekbilu İbnehu Yûsuf İdrîs li Âhari Merra", *el-Musavver*, Dâru'l-Hilâl, S.3487, Kahire (9 Ağustos) 1991.

'Abdulmecîd, İbrâhîm, "el-Fenn ve's-Sevra", *Yûsuf İdrîs (1927-1991)*, hzl. İ'tidâl 'Usmân, el-Hey'etu'l-Mısriyyetu'l-Âmme li'l-Kitâb, Kahire, tsz.

'Abdulmu'îfî, Fârûk, *Yûsuf İdrîs beyne'l-Kıssati'l-Kasîra ve'l-İbdâ'i'l-'Arabî*, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut 1994.

Ahmed, Mekrem Muhammed, "Yûsuf İdrîs ve 'Aklü Mısri'l-Mustenîr", *el-Musavver*, Dâru'l-Hilâl, S.3487, Kahire (9 Ağustos) 1991.

"el-'Ankebûtu'l-Ahmer", *el-Mısri*, 8.3.1953.

¹⁹⁷ "*Leyletu Sayf*" adlı hikâye, ilk defa 25 Haziran 1956 tarihinde *el-Cumhûriyye* gazetesinde, daha sonra *E Leyse Kezâlik* adlı hikâye kitabında yeniden yayımlanmıştır (bk. Hamdî es-Sekkût-Mârisden Johnes, "Bibliyûcrâfyâ Yûsuf İdrîs", *Edeb ve Nakd*, s.158).

¹⁹⁸ "*el-Mustehîl*" adlı hikâye, ilk defa 2 Mart 1957 tarihinde *el-Cumhûriyye* gazetesinde, daha sonra *E Leyse Kezâlik* adlı hikâye koleksiyonunda tekrar yayımlanmıştır (bk. Hamdî es-Sekkût-Mârisden Johnes, agm., age., s.159).

¹⁹⁹ Sabrî Hâfız, "Kazâyâ'l-Âlemi'l-Uksûsi 'inde Yûsuf İdrîs", *el-Mevkîfu'l-Edebî*, s.59.

²⁰⁰ Ahmed eş-Şeyh, "el-Mevt fi'z-Zâkire", *Yûsuf İdrîs (1927-1991)*, s.736; Edvâr el-Harrât, "Yûsuf İdrîs Sâhibu'l-Mevhibeti'l-Havşiyye", *Yûsuf İdrîs (1927-1991)*, s.757.

- el-'Attâr, Muhtâr, "Kissatu Evveli Kissa li Yûsuf İdrîs", *el-Musavver*, Dâru'l-Hilâl, S.3487, Kahire (9 Ağustos) 1991.
- Aytaç, Bedrettin, "Selâme Mûsâ ve Arap Dili Üzerine Görüşleri", *Nûsha Şarkiyat Araştırmaları Dergisi*, S.2, Ankara (Yaz) 2000.
- Bedr, 'Abdulmuhsin Tâhâ, *Tatavvuru'r-Rivâyeti'l-'Arabîyyeti'l-Hadîse fî Mısır 1870-1938*, Dâru'l-Me'ârif, Kahire 1983.
- el-Bennâ, Hasan, " 'Anî'l-Luğa ve't-Teknik fî'l-Kissa ve'r-Rivâye, Nemûzec Tahlîli min Yûsuf İdrîs, *Yûsuf İdrîs (1927-1991)*, hzl. İ'tidâl 'Usmân, el-Hey'etu'l-Misriyyetu'l-Âmme li'l-Kitâb, Kahire, tsz.
- Brugmann, J., *An Introduction to the History of the Modern Arabic Literature in Egypt*, Leiden 1984.
- Davişa, Adid, *Arap Milliyetçiliği, Zaferden Umutsuzluğa*, çev. Lütfi Yalçın, Literatür Yay., İstanbul 2004.
- Dökmeciyan, R. Hrair, *Arap Dünyasında Köktencilik*, çev. Muhammed Karahanoğlu, İlke Yayınları, İstanbul 1992.
- Ebû 'Avf, 'Abdurrahmân, "Delâletu Samti Yûsuf İdrîs 'anî'l-İbdâ'î'l-Kisasî", *Dr. Yûsuf İdrîs bi Kalemî Hâulâ'*, Dâru Mısır li't-Tibâ'a, Kahire, tsz.
- Er, Rahmi, *Modern Mısır Romanı (1914-1944)*, Star Ajans, Ankara 1997.
- "Erhas Leyâlî", *el-Mısri*, 14.03.1953.
- Falk, Walter, *el-Edebu'l-Misriyyu'l-Hadîs*, Ar.çev. Mustafâ Mâhir, Kahire 1986.
- el-Faysal, Semer Rûhî, *Mu'cemu'r-Rivâ'iyîne'l-'Arab*, Cerrûs Pres, Trâblus 1995.
- Fâzıl, Cihâd, *Udebâ' Arab Mu'âsirûn*, Dâru's-Şurûk, Kahire 2000.
- Ferec, Nâdiyye Ra'ûf, *Yûsuf İdrîs ve'l-Mesrahu'l-Misriyyu'l-Hadîs*, Dâru'l-Me'ârif, Kahire 1976.
- Fethî, İbrâhîm, "Yûsuf İdrîs er-Râviyu'l-'Azîm", *Yûsuf İdrîs (1927-1991)*, hzl. İ'tidâl 'Usmân, el-Hey'etu'l-Misriyyetu'l-Âmme li'l-Kitâb, Kahire, tsz.
- Fevzî, Mahmûd, *Yûsuf İdrîs 'alâ Fuvveheti Burkân*, ed-Dâru'l-Misriyyetu'l-Lubnâniyye, Kahire 1991.
- Gânim, Fethî, "el-Merhaletu's-Sâniye min Hayâtî Yûsuf İdrîs", *Yûsuf İdrîs (1927-1991)*, hzl. İ'tidâl 'Usmân, el-Hey'etu'l-Misriyyetu'l-Âmme li'l-Kitâb, Kahire, tsz.
- Goldziher, Ignace, *Klasik Arap Literatürü*, çev. Azmi Yüksel-Rahmi Er, İmaj Yayınları, Ankara 1993.
- Güler, Zeynep, *Süveyş'in Batısında Arap Milliyetçiliği, Mısır ve Nasırcılık*, Yeni Hayat Kütüphanesi Yay., İstanbul 2004.

- Hafez, Sabry, Cobham, Catherine, *A Reader of Modern Arabic Short Story*, Sagi Books, 1988.
- Hâfız, Sabrî, "Kazâyâ'l-Âlemi'l-Uksûsî 'inde Yûsuf İdrîs", *el-Mevkîfu'l-Edebî*, S.9, Dimeşk (Kânûnu's-Sânî) 1974.
- , "Modern Arap Kısa Öyküsü (II)", çev. Azmi Yüksel, *Nûsha Şarkiyât Araştırmaları Dergisi*, S.10, Ankara (Yaz) 2003.
- Hakkî, Yahyâ, *Fecru'l-Kıssati'l-Mısriyye*, Kahire 1987.
- el-Harrât, Edvâr, "Yûsuf İdrîs Sâhibu'l-Mevhibeti'l-Havşiyye", *Yûsuf İdrîs (1927-1991)*, hzl. İ'tidâl 'Usmân, el-Hey'etu'l-Mısriyyetu'l-Âmme li'l-Kitâb, Kahire, tsz.
- Hamrûş, Ahmed, *Kıssatu Sevrati 23 Yûlyû*, Beyrût 1977.
- Hourani, Albert, *Çağdaş Arap Düşüncesi*, çev. Latif Boyacı ve Hüseyin Yılmaz, İnsan Yayınları, İstanbul 1994.
- Huart, Clément, *Arab ve İslâm Edebiyatı*, çev. Cemal Sezgin, Tisa Matbaacılık Sanayii, Ankara, tsz.
- 'İyâd, Şukrî Muhammed, "Yûsuf İdrîs ve Fennu'l-Kitâbe", *el-Musavver*, Dâru'l-Hilâl, S.3487, Kahire (9 Ağustos) 1991.
- , "Ustûratu Yûsuf İdrîs", *Yûsuf İdrîs (1927-1991)*, hzl. İ'tidâl 'Usmân, el-Hey'etu'l-Mısriyyetu'l-Âmme li'l-Kitâb, Kahire, tsz.
- İdrîs, Yûsuf, "Hamse Sâ'ât", *Erhas Leyâlî*, Mektebetu Mısır, Kahire, tsz.
- , "Âhiru'd-Dunyâ", *Âhiru'd-Dunyâ*, Mektebetu Mısır, Kahire, tsz.
- , "Nezra", *Erhas Leyâlî*, Mektebetu Mısır, Kahire, tsz.
- , "eş-Şehâde", *Erhas Leyâlî*, Mektebetu Mısır, Kahire, tsz.
- İnayet, Hamid, *Arap Siyasi Düşüncesinin Seyri*, çev. Hicabi Kırlangıç, Yöneliş Yayınları, İstanbul 1997.
- Kilpatrick, Hilary, *A Short History of Modern Arabic Literature*, Clarendon Press, Oxford 1993.
- Koç, Celal Turgut, *Yusuf İdris (Hayatı, Eserleri ve Kısa Hikâyeleri)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, SÜ, SBE, Konya 1995.
- Landau, Jacob M., *Modern Arap Edebiyatı Tarihi (20. Yüzyıl)*, çev. Bedrettin Aytaç, Gündoğan Yayınları, Ankara 1994.
- "La'netu'l-Cebel", *Rûz el-Yûsuf*, 4.4.1950.
- el-Mellâh, Minâ, "Zumelâ'u'd-Duf'a Yervûne Zikrayâtihim", *el-Musavver*, Dâru'l-Hilâl, S.3487, Kahire (9 Ağustos) 1991.

- Mermûş, Leylâ, "Etıbbâ'u Yûsuf İdrîs Yetehaddesûn..", *el-Musavver*, Dâru'l-Hilâl, S.3487, Kahire (9 Ağustos) 1991.
- Mûsâ, Şemseddîn, "Şehâde 'alâ Cîl: 'Yûsuf İdrîs, Zâlike'n-Necmu'l-Kebîr'!!", *Yûsuf İdrîs (1927-1991)*, hzl. İ'tidâl 'Usmân, el-Hey'etu'l-Mısriyyetu'l-Âmme li'l-Kitâb, Kahire, tsz.
- Mustecâb, Muhammed, "Men Yehâfu Yûsuf İdrîs?", *Yûsuf İdrîs (1927-1991)*, hzl. İ'tidâl 'Usmân, el-Hey'etu'l-Mısriyyetu'l-Âmme li'l-Kitâb, Kahire, tsz.
- Mutçalı, Serdar, *Arapça-Türkçe Sözlük*, Dağarcık Yayınları, İstanbul, tsz.
- Necîb, Nâcî, *el-Hulm ve'l-Hayât fî Suhbeti Yûsuf İdrîs*, Dâru'l-Hilâl, Kahire 1985.
- en-Nekkâş, Recâ', "Yûsuf İdrîs ve'l-Hayât fî Hatar..!", *el-Musavver*, Dâru'l-Hilâl, S.3487, Kahire (9 Ağustos) 1991.
- en-Nessâc, Seyyid Hâmid, "E Kâne lâ Budde yâ Yûsuf en Tuzî'e'n-Nûra?", *Yûsuf İdrîs (1927-1991)*, hzl. İ'tidâl 'Usmân, el-Hey'etu'l-Mısriyyetu'l-Âmme li'l-Kitâb, Kahire, tsz.
- Nevfel, Yûsuf Hasan, *el-Kıssa ve'r-Rivâye beyne Cîl Tâhâ Huseyn ve Cîl Necîb Mahfûz*, Dâru'n-Nahzati'l-'Arabiyye, Kahire 1977.
- , *el-Fennu'l-Kısaî beyne Cîley Tâhâ Huseyn ve Necîb Mahfûz*, Kahire 1988.
- Rızk, 'Abdulfettâh, "Yûsuf İdrîs Kımmê fî'l-Bidâye.. ve Kadr fî'n-Nihâye", *Yûsuf İdrîs (1927-1991)*, hzl. İ'tidâl 'Usmân, el-Hey'etu'l-Mısriyyetu'l-Âmme li'l-Kitâb, Kahire, tsz.
- Rızk, Seyyid, "el-Bahs 'ani'l-Yakîni'l-Murâviğ li'n-Nâkid Fârûk 'Abdulkâdir", *eş-Şa'bu'l-'Arabî*, S.76, (2 November) 1998.
- es-Sa'denî, Mahmûd, "Hâdimetu Yûsuf İdrîs.. el-Kunbule", *el-Musavver*, Dâru'l-Hilâl, S.3487, Kahire (9 Ağustos) 1991.
- Sâ'ih, Ahmed 'Abbâs, "el-İ'tirâfu'l-Ahîr..", *el-Musavver*, Dâru'l-Hilâl, S.3487, Kahire (9 Ağustos) 1991.
- Sarmış, İbrahim, *Bir Düşünür Olarak Seyyid Kutub-I*, Fecr Yayınevi, Ankara 1992.
- es-Sekkût, Hamdî-Johnes, Mârisden, "Bibliyûcrâfyâ Yûsuf İdrîs", *Edeb ve Nakd*, (Aralık) 1987, S.34.
- Seyf, Mas'ad, "Yûsuf İdrîs Nihâyetu'r-Rihle", *el-Musavver*, Dâru'l-Hilâl, S.3487, Kahire (9 Ağustos) 1991.
- es-Seyyid, Celâl, "en-Nizâlu'l-Vatanî fî E'mâli Yûsuf İdrîs", *Edeb ve Nakd*, S.34, Kahire (Aralık) 1987.

- Somekh, Sasson, *Dunyâ Yûsuf İdrîs min hilâli Ekâsîsihi*, Dâru'n-Neşri'l-'Arabî, Tel Aviv 1976.
- eş-Şâzelî, Muhammed, "Yûsuf İdrîs fi Mir'eti Necîb Mahfûz...", *el-Musavver*, Dâru'l-Hilâl, S.3487, Kahire (9 Ağustos) 1991.
- "Şehâdetu Yûsuf İdrîs fi'l-Kıssati'l-Kasîra", *Yûsuf İdrîs (1927-1991)*, hzl. İ'tidâl 'Usmân, el-Hey'etu'l-Mısriyyetu'l-Âmme li'l-Kitâb, Kahire, tsz.
- eş-Şeyh, Ahmed, "el-Mevt fi'z-Zâkire", *Yûsuf İdrîs (1927-1991)*, hzl. İ'tidâl 'Usmân, el-Hey'etu'l-Mısriyyetu'l-Âmme li'l-Kitâb, Kahire, tsz.
- Şukrî, Gâlî, *Yûsuf İdrîs Ferfûr Hârice's-Sûr*, Dâru'l-Mustekbel, İskenderiyye 1991.
- Tâhir, Bahâ', "Ve ileyke Mâ lem Eculhu", *Yûsuf İdrîs (1927-1991)*, hzl. İ'tidâl 'Usmân, el-Hey'etu'l-Mısriyyetu'l-Âmme li'l-Kitâb, Kahire, tsz.
- et-Tûhî, 'Abdullah, "Yûsuf İdrîs... es-Seyyid ve'l-Furfûr!", *Yûsuf İdrîs (1927-1991)*, hzl. İ'tidâl 'Usmân, el-Hey'etu'l-Mısriyyetu'l-Âmme li'l-Kitâb, Kahire, tsz.
- Türk ve Dünya Edebiyatçıları*, hzl. Aziz Çalışlar, Remzi Kitabevi, II, İstanbul 1987.
- 'Umer, Mustafâ 'Alî, *el-Kıssatu'l-Kasîra fi'l-Edebi'l-Mısriyyi'l-Hadîs*, Dâru'l-Me'ârif, Kahire 1986.
- 'Ufûr, Câbir, "Asâletu Yûsuf İdrîs", *el-'Arabî*, S.395, Kuveyt 1991.
- Ürün, Kazım, *Ahmed Şevki ve Türkiye İle İlgili Şiirleri*, Konya, 1998.
- Vehbe, Sa'deddîn, "Yûsuf İdrîs... Cesedu'l-Kelime", *Yûsuf İdrîs (1927-1991)*, hzl. İ'tidâl 'Usmân, el-Hey'etu'l-Mısriyyetu'l-Âmme li'l-Kitâb, Kahire, tsz.
- Yazıcı, Hüseyin, "Modern Arap Edebiyatında Mehcer (Göç) ve Sürgün Edebiyatı", *Mehcer ve Sürgün Edebiyatı*, hzl. Feridun Andaç, Bağlam Yayınları, İstanbul (Kasım) 1996.
- Yıldız, Musa, "'Abdurrahmân eş-Şarkâvî'nin el-Ard Adlı Romani", *Nüşa Şarkiyat Araştırmaları Dergisi*, S.1, Ankara (Bahar) 2001.
- , "Yûsuf İdrîs'in el-Harâm Adlı Romani", *Nüşa Şarkiyat Araştırmaları Dergisi*, S.2, Ankara (Yaz) 2001.
- Yûsuf İdrîs (1927-1991)*, hzl. İ'tidâl 'Usmân, el-Hey'etu'l-Mısriyyetu'l-Âmme li'l-Kitâb, Kahire, tsz.